

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การประเมินความต้องการจำเป็นเชิงเปรียบเทียบการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่อยู่ในช่วงชั้นต่างกัน ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี สภาพและปัญหาของการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำเสนอสาระจากการศึกษา จำแนกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

- 1.1 ความหมายของการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา
- 1.2 ความสำคัญของครอบครัวต่อการศึกษา
- 1.3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา
- 1.4 รูปแบบการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา
- 1.5 ปัญหาหรืออุปสรรคของการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา
- 1.6 แนวทางในการส่งเสริมการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

ตอนที่ 2 กิจกรรมการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

- 2.1 การอบรมเลี้ยงดู
- 2.2 การติดต่อสื่อสาร
- 2.3 การอาสาสมัคร
- 2.4 การเรียนรู้ที่บ้าน
- 2.5 การตัดสินใจ
- 2.6 การร่วมมือรวมพลังกับชุมชน

ตอนที่ 3 การประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

ตอนที่ 1 การร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

1.1 ความหมายของการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการร่วมมือรวมพลังไว้หลายทัศนะ ดังนี้

Christenson (1995) กล่าวว่า การร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา หมายถึง การกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างบุคลากรในโรงเรียนกับพ่อแม่เพื่อที่จะสร้างลักษณะของการเรียนรู้ การร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษาจะเกิดขึ้นเมื่อพ่อแม่ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญมีการทำงานร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนเพื่อพัฒนาการศึกษาของเด็ก

Gross & Kientz (1999 cited in Simmons, 2001) ได้ให้ความหมายของการร่วมมือรวมพลังไว้ว่า การร่วมมือรวมพลัง คือ การที่กลุ่มบุคคลร่วมกันวางแผนและหาแนวทางแก้ไขปัญหา ภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจ การเคารพซึ่งกันและกัน และการเปิดกว้างให้ร่วมแสดงความคิดเห็น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) กล่าวว่า ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและครอบครัว หมายถึง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมพิจารณาปัญหา ร่วมตัดสินใจและหาทางเลือกที่ดีที่สุดแล้ว ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเน้นการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค มีศักดิ์ศรี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาที่เท่าเทียม

National Association of School Psychologist (2005) กล่าวว่า การร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ของโรงเรียนและครอบครัวในฐานะการร่วมมือรวมพลังแบบหุ้นส่วน ซึ่งการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษานั้นเป็นการทำงานร่วมกันของโรงเรียนและครอบครัวเพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวางแผนการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความสำเร็จของนักเรียน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษาหมายถึง การทำงานร่วมกันของโรงเรียนกับผู้ปกครอง ในการสร้างเป้าหมายร่วมกัน และมีจิตใจที่พร้อมจะพัฒนา ตระหนักถึงคุณค่าของการร่วมมือกันทำงาน ยอมรับและไว้วางใจกัน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความสามารถในการวางแผน จัดการกับความขัดแย้ง และทำงานเป็นทีมได้

คำว่า “การร่วมมือรวมพลัง” นั้น ก็มีหลายคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน เช่น การมีส่วนร่วม (participation) การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (involvement) (ธีระ รุญเจริญ, 2545) หรือการเป็นหุ้นส่วน (partnership) ความสัมพันธ์ (relation) ความเกี่ยวพัน (link) (McClain, 2006) ซึ่งนักวิชาการที่ใช้คำเหล่านี้อาจมีจุดมุ่งหมายย่อยเพื่อแสดงถึงระดับ (Degree) ของการมีส่วนร่วม แต่คำต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ล้วนแล้วแต่มีนัยเดียวกันทั้งสิ้น คือ การร่วมมือรวมพลัง ในความหมายของการวิจัยครั้งนี้

เมื่อพิจารณา คำว่า “ครอบครัว” และ “โรงเรียน” ก็พบว่า เอปสไตน์ และคณะ (Epstein and others, 1997) และ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2541) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและครอบครัวในการจัดการศึกษานั้น แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสถาบัน (Institutional Level) ก็จะหมายถึง สถาบันครอบครัว หรือเรียกสั้นๆ ว่า ครอบครัว หรือบางครั้งก็ใช้คำว่า บ้าน กับ สถาบันการศึกษา หรือโรงเรียนนั่นเอง แต่ถ้ากล่าวถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัวในระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level) ทางด้านสถาบันครอบครัว ก็จะหมายถึง พ่อแม่ ผู้ปกครอง (Parent) ส่วนทางด้านสถาบันการศึกษา ก็จะหมายถึง ครู (Teacher) ผู้บริหารโรงเรียน หรือนักการศึกษา (Administrator or Educator)

1.2 ความสำคัญของครอบครัวต่อการศึกษา

ความสำคัญของครอบครัวต่อการศึกษา มีดังนี้

1.2.1 พ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิดชีวิตแต่ละชีวิต

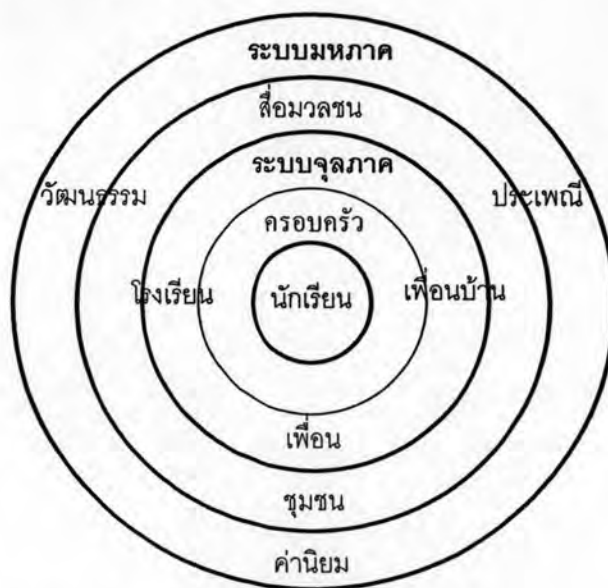
ทารกที่เกิดใหม่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ต้องพึ่งพาพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นระยะเวลา ยาวนาน (จุมพล นิคมพาณิชย์, 2539) การอบรมเลี้ยงดูลูกเป็นโอกาสให้พ่อแม่กับลูกคลุกคลีกัน ในแบบที่มีการให้และรับ การคลุกคลีกันนี้ย่อมเกิดผลเป็นพิเศษในการสร้างความสัมพันธ์ พ่อแม่ คือ ต้นเหตุของความสุขความทุกข์ทั้งปวงของเด็ก (กรมสุขภาพจิต, 2539) สายใยความรักความผูกพัน ระหว่างเด็กกับพ่อแม่เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง มั่นคง และยาวนาน เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่ช่วย ผลักดันให้การดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้ ด้านการศึกษาก็เช่นกัน (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2544; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) ฉะนั้น หากได้นำเอาพลังความคิด ความเอาใจใส่ และความร่วมรับผิดชอบของผู้ปกครองมาสนับสนุน และส่งเสริมการเรียนรู้แล้ว ก็จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในตัวเด็กนักเรียนที่ยั่งยืน

1.2.2 พ่อแม่เป็นครูคนแรก

บรรทัดฐานสังคมที่เป็นมาตรฐานการปฏิบัติตนตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมี ในขณะที่ใดขณะหนึ่งนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่บุคคลรู้หรือเข้าใจได้เองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่บุคคล ต้องได้รับคำแนะนำสั่งสอนจึงจะรู้ได้ (พัทยา สายหู, 2541) คำแนะนำสั่งสอนหรือการขัดเกลาทาง สังคม (Socialization) นี้เป็นการเรียนรู้ทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ พ่อแม่เป็นบุคคลที่มีบทบาท สำคัญที่สุดในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานของตน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2543; จรรยา สุวรรณทัต, 2545) ครูคนแรกของเด็กก็คือ แม่และ/หรือพ่อ (รุ่ง แก้วแดง, 2541) หากขาดการอบรมของพ่อแม่ก็ ยากที่จะหาการอบรมอื่นใดมาทดแทนได้

1.2.3 พ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด

พ่อแม่มีพลัง รวมทั้งความตั้งใจและความปรารถนาต่ออนาคตของลูกหลานของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2544; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) เมื่อพิจารณานิเวศวิทยาของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ พบว่า ครอบครัวอยู่ใกล้ชิดและล้อมรอบตัวเด็กมากที่สุด พ่อแม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของเด็กนักเรียน ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 นิเวศวิทยาของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ

ที่มา: Evanthia (1996)

1.2.4 พ่อแม่เป็นครูที่ดีที่สุดในโลก

ลักษณะเด่นในความเป็นครูของพ่อแม่ที่แตกต่างไปจากครูปกติหรือมากกว่าครูทั่วไปก็คือ 1) พ่อแม่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความห่วงใยต่อลูก อย่างมากจนยากที่จะหาความรักของครูอาชีพมาทดแทนได้ 2) พ่อแม่เป็นครูตลอดชีวิต ที่ให้การอบรมสั่งสอนลูกได้ตลอดเวลาตราบเท่าที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ 3) พ่อแม่เป็นครู 24 ชั่วโมง คือ ไม่ได้เป็นครูเฉพาะในเวลาราชการเหมือนครูอาชีพ ลักษณะความเป็นครูของพ่อแม่ทั้ง 3 ประการนี้ เป็นคุณสมบัติของครูที่ดีที่สุดในโลก (รุ่งแก้วแดง, 2541)

1.2.4.1 เป็นยุทธศาสตร์สังคมแห่งการเรียนรู้

พ่อแม่ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้และการเสริมสร้างการเรียนรู้ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาจะทำให้สังคมมีแหล่งการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายเพื่อทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมแห่งปัญญาที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้

ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544) เช่นเดียวกับแนวคิดของ รุ่ง แก้วแดง (2541) ที่ว่า ครอบครัวยุคใหม่ คือ ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) หากสามารถทำให้ทุกครอบครัวเป็น ศูนย์การเรียนรู้ได้สำเร็จ จะได้ศูนย์การเรียนรู้ในอุดมคติที่มีความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใย และความหวังดี เป็นจุดเชื่อมโยงการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุด แล้วการที่จะทำให้สังคมไทยเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ก็จะไม่ไกลเกินฝันอีกต่อไป

1.2.4.2 เป็นยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิต

การเรียนรู้ในยุคใหม่นั้นมิได้เกิดขึ้นที่โรงเรียนหรือห้องเรียนเท่านั้น แต่เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางในสถานที่ต่าง ๆ แม้แต่ในบ้านก็จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ เพราะความรู้ต่าง ๆ สามารถเรียนรู้ได้เองในเวลาอันรวดเร็ว เข้าใจง่าย โดยผ่านทางสื่อทันสมัยต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ สื่อมวลชน ฯลฯ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น น่าสนใจมากขึ้น และเกิดประสิทธิภาพได้มากขึ้นด้วย หากผู้ปกครองจัดบรรยากาศที่บ้านให้เกิดการเรียนรู้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ก็จะทำให้เวลาที่เด็กอยู่นอกโรงเรียนเกิดการเรียนรู้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นการสร้างลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ให้แก่เด็ก เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในที่สุด (พรชัย ภาพันธ์, 2543)

1.2.4.3 เป็นยุทธศาสตร์การระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเพื่อการจัดการศึกษา

ผู้ปกครอง คือ แหล่งทรัพยากรของโรงเรียน หากมีการจัดสรรหรือประสานงานที่เหมาะสมก็จะนำพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ออกมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุตรหลานและโรงเรียนอันเป็นที่รักของพ่อแม่ ผู้ปกครองทุกคน (ศิรินทรรัตน์ ทองปาน, 2544) ถึงขนาดที่โกรลนิก และสโลว์ เวซิค (Grolnick & Slowiazek, 1994) ได้ให้นิยามของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองว่า หมายถึง การอุทิศทรัพยากรโดยผู้ปกครอง โดยธรรมชาติผู้ปกครองต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนที่โรงเรียนนั้น ๆ ตั้งอยู่ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองจึงเป็นยุทธศาสตร์ในการระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเข้ามาช่วยในการจัดการศึกษา (All of Education) ได้โดยง่าย เพราะการที่ผู้ปกครองส่งบุตรหลานมาให้เรียนที่โรงเรียนก็เท่ากับส่งแก้วตาดวงใจของตนเองมาให้โรงเรียน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2543)

สรุปก็คือ ครอบครัวเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดจุดเริ่มต้นของแต่ละชีวิต พ่อแม่จึงเป็นครูคนแรกและครูที่ดีที่สุดในโลกของลูก เป็นครูตลอดเวลาและตลอดชีวิตของลูก เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดและล้อมรอบตัวเด็กที่สุด เป็นผู้ชี้โลกกว้าง เป็นผู้สร้างภูมิคุ้มกันทั้งร่างกายและจิตใจ พ่อแม่ผู้ปกครองมีหน้าที่เตรียมความพร้อมให้ลูกเข้าสู่สังคมภายนอกได้อย่างมั่นใจ จัดบรรยากาศที่บ้านให้เกิดการเรียนรู้ ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทำให้สังคมมีแหล่งเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายเพื่อทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมแห่งปัญญาที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา

ปลูกฝังนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับลูก และเป็นยุทธศาสตร์ในการระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเพื่อจัดการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะสำเร็จได้ ก็เพราะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

1.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

ในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา พบว่า การพัฒนาของทฤษฎีและผลงานวิจัยจำนวนมากได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและครอบครัวว่านอกจากจะทำให้เด็กประสบความสำเร็จในด้านวิชาการแล้ว ยังช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอีกด้วย (Pienda and others, 2002; Evanthia, 1996; Grolnick & Slowiaczek, 1994) แนวคิด ทฤษฎีที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1.3.1 แนวคิดการสร้างสัมพันธ์ภาพ

นักการศึกษาอเมริกาท่านหนึ่งได้เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนไว้ว่า โรงเรียนเปรียบเสมือนต้นไม้ ชุมชน/ผู้ปกครองเปรียบเสมือนพื้นดิน โรงเรียนซึ่งเปรียบเสมือนต้นไม้จะต้องอาศัยพื้นดินในการสร้างความเจริญเติบโต ยิ่งดินมีคุณภาพดีเพียงใด ก็ย่อมทำให้ต้นไม้เติบโตได้เร็ว แข็งแรง มีอายุยืนยาว นอกจากนี้ต้นไม้ยังช่วยยึดดินให้ติดอยู่ด้วยกัน ไม่ถล่มไปง่าย ๆ ส่วนชุมชน/ผู้ปกครองเปรียบเสมือนพื้นดินที่ให้ประโยชน์กับต้นไม้ พื้นดินจะดีมีคุณภาพดังที่ได้กล่าวแล้ว ก็เพราะเมื่อต้นไม้เติบโตมากขึ้น ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้แก่จัด ก็จะร่วงหล่นลงพื้นดิน มันก็จะกลายเป็นปุ๋ยในดินให้ประโยชน์กับต้นไม้ต่อไปอีกเช่นกัน ฉะนั้น ต้นไม้และพื้นดินต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันใด บ้านกับโรงเรียนก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันนั้น (สุดา ทัพสุวรรณ, 2545)

การสร้างสัมพันธ์ภาพที่เหมาะสมเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับทุกฝ่าย ดังนั้นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่เหมาะสมเพื่อจะประสานความร่วมมือของพ่อแม่ผู้ปกครองและครูจึงควรเป็นสัมพันธ์ภาพที่เป็นธรรมชาติมากกว่าเป็นแบบทางการ และควรเป็นสัมพันธ์ภาพ 2 ทาง (two way communication) ที่ต่างฝ่ายต่างพูดคุยเสนอความเห็นและแลกเปลี่ยนกันอย่างเต็มที่ ผูกการยอมรับในความเห็นที่แตกต่างกัน เพราะหากแต่ละฝ่ายไม่เรียนรู้ในการน้อมใจรับฟังกันและกัน อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจและยอมรับกันในที่สุด ควรจะมีแนวทางหรือมาตรการประสานและเชื่อมโยงความแตกต่างระหว่างโรงเรียนและครอบครัว ทั้งนี้ เนื่องจากภารกิจที่แตกต่างของบ้านและโรงเรียน วัฒนธรรมที่แตกต่างของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู การไม่เข้าใจวิธีการหรือความคิดที่แตกต่างกันสามารถก่อปัญหาได้ การคิดกิจกรรมในการสร้างสัมพันธ์ภาพของครูกับผู้ปกครองเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องพิจารณา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

สรุป โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จโดยครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในระดับสูง พบว่าการจัดอุปสรรคที่กีดกันการเข้ามามีส่วนร่วมของครอบครัวให้หมดไปเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544) การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษาสามารถเพิ่มขึ้นได้ด้วยความพยายามของครูและโรงเรียนที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้ปกครองมีบทบาท การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษาก็จะสูงขึ้นในโรงเรียนที่กระตือรือร้นในความพยายามที่จะสนับสนุนการมีส่วนร่วมของครอบครัว (Epstein & Sander, 1996)

1.3.2 แนวคิดความร่วมมือแบบหุ้นส่วน

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดหลักที่เหมาะสมกับทิศทางการทำงานร่วมกัน แนวคิดนี้ไม่ได้หมายความถึงความร่วมมือในความหมายเดิม คือ พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นฝ่ายให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง แต่หมายถึงการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมพิจารณาปัญหา ร่วมตัดสินใจ และหาทางเลือกที่ดีที่สุด และยังหมายถึงร่วมลงมือดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอีกด้วย แนวคิดเรื่องความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Parent as Educational Partners หรือ PEP) นี้เน้นการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคทุกกระบวนการมากกว่าความร่วมมือแบบพหุเป็นพิธีหรือเป็นการเฉพาะเรื่องดังที่ผ่านมา (Louise, 1998; โผท สิทธิสุนทร, 2543) ที่ใช้คำว่า หุ้นส่วน นั้นเพื่อย้ำให้เห็นว่า โรงเรียนและครอบครัวเป็นสองสถาบันหลักที่ต้องรับผิดชอบ (major responsibility) อย่างเป็นทางการ (formal) ในการศึกษาของเด็ก (Epstein and others, 1997; Epstein, 1995)

พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีหน้าที่โดยตรงทั้งตามธรรมชาติและตามกฎหมายที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรและให้การศึกษาตามสมควร (ไพโรจน์ กำภูสิริ, 2544) ในทำนองเดียวกัน โรงเรียนก็มีหน้าที่โดยตรงในฐานะสถาบันทางสังคม (Special Sector) ในการให้การศึกษาแก่เด็กซึ่งเป็นสมาชิกในสังคม (บรรพต วีระชัย, 2541) หากมุ่งหวังประโยชน์สูงสุดอันจะเกิดแก่บุตรหลานของเรา พ่อแม่ ผู้ปกครอง และโรงเรียน จำเป็นต้องจับมือกันให้มั่น มีความเข้าอกเข้าใจกัน เป็นหนึ่งเดียวและสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอ แม้ว่าพ่อแม่ผู้ปกครองกับครู/โรงเรียนจะมีบทบาทที่แตกต่างกันในการทำหน้าที่ดูแล พัฒนาเด็ก แต่ด้วยเหตุที่ทั้งสองฝ่ายมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่เด็กหรือผู้เรียนเช่นเดียวกัน การช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันสร้างสรรค์ และร่วมกันแก้ไข รับผิดชอบ มิใช่ต่างฝ่ายต่างทำภาระของตนเพียงเพื่อบรรลุไปตามหน้าที่ ความสำเร็จของการเป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง และความสำเร็จของสถานศึกษา ล้วนเป็นความสำเร็จอันเดียวกัน นั่นคือ ความรู้ ความดีงาม และความ สุข ความสามารถในการพึ่งตนเองและสร้างสรรค์สังคมของลูกหลานไทยของเรา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2544)

สรุป ผู้ปกครองที่ฉลาดจะไม่มอบความไว้วางใจให้การเรียนรู้ของลูกหลานของเขาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนฝ่ายเดียวอย่างเด็ดขาด (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544) และโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับว่าประสบผลสำเร็จ (The successful schools) ก็ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองเป็นอย่างดี

1.3.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการศึกษา

กิจกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่อาศัยการมีส่วนร่วม คน ๆ เดียวไม่สามารถจะทำกิจกรรมทุกอย่างได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดทางด้านชีววิทยาและทางด้านเศรษฐกิจ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2537) หลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ก็คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยมีเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วม คือ การทำให้คนที่ถูกละเลยหรือถูกกีดกันให้ออกไปอยู่นอก ได้เข้ามาเกี่ยวข้องหรือการให้คนที่อยู่นอกเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ภายในเพื่อกระจายผลให้ครอบคลุมถ้วนทั่ว ให้ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะมีส่วนร่วม (ธีระ รุญเจริญ, 2545)

กรอบในการพิจารณาเรื่องของการมีส่วนร่วมนั้น โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) เสนอว่ามีโครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในเรื่องอะไร (What participation are we concerned with?) หรือที่ โคเฮน และอัฟฮอฟ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประเภทหรือลักษณะของการมีส่วนร่วม (kinds of participation) ซึ่งทั้งสองกล่าวว่ามี 4 ประเภท ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision making) 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (participation in implementation) 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (participation in benefits) 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (participation in evaluation)

มิติที่ 2 ใครที่เข้ามามีส่วนร่วม (Whose participation are we concerned with ?) คุณลักษณะของบุคคลที่ควรพิจารณา คือ เพศ อายุ สถานภาพของครอบครัว การศึกษา การแบ่งกลุ่มในสังคม อาชีพ รายได้ ฯลฯ เช่นเดียวกับ รุ่ง แก้วแดง (2541) ให้พิจารณา 2 ด้าน คือ ด้านปริมาณ ได้แก่ จำนวนบุคคลที่ต้องการ และด้านคุณลักษณะของบุคคล ว่าต้องการบุคคลที่มีคุณลักษณะอย่างไร เพื่อให้สามารถทำงานหรือภารกิจที่รับผิดชอบได้

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมในเกิดขึ้นอย่างไร (How is participation occurring with in the project ?) ในมิตินี้ มีประเด็นที่ควรพิจารณาอยู่ 4 ประเด็น คือ 1) พื้นฐานของการมีส่วนร่วม พิจารณาจากบนลงล่าง หรือล่างขึ้นบน 2) รูปแบบของการมีส่วนร่วม พิจารณาจากรูปแบบขององค์กร การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม พิจารณาจากระยะเวลา

ที่เข้ามามีส่วนร่วม ช่วงของกิจกรรม 4) ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วม พิจารณาจากการให้อำนาจ แก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม ปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่าง ๆ

ต่อมา เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537) ได้เสนอกรอบการพิจารณาเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. ร่วมทำไม ประเด็นนี้เป็นจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม การจะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เป้าหมายทั่วไปของการมีส่วนร่วม เช่น เพื่อการพัฒนาการศึกษา แต่จุดมุ่งหมายเฉพาะของการมีส่วนร่วมคืออะไร เช่น เพื่อกำหนดนโยบาย วางแผนปฏิบัติงาน การบริหารบุคคล สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

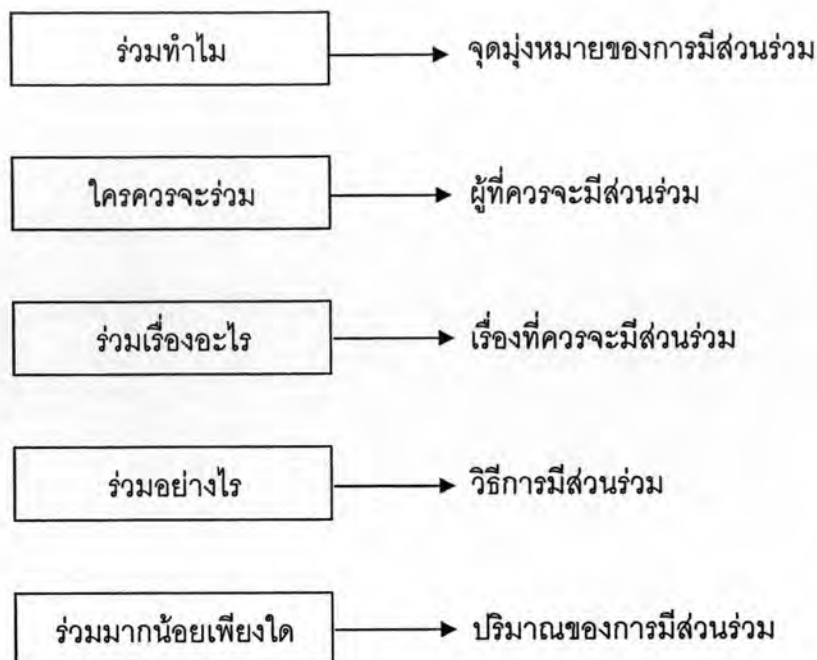
2. ใครควรจะร่วม นั่นคือ การพิจารณาบุคคลให้เหมาะสมกับภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ องค์ประกอบที่จะต้องพิจารณาในการเลือกบุคคล เช่น ความรู้และทักษะความสามารถที่จะทำประโยชน์ได้ มีเวลาพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

3. ร่วมเรื่องอะไร ในแต่ละภารกิจหลักของการมีส่วนร่วมนั้นจะมีภารกิจย่อย ๆ ด้วย เช่น ถ้าภารกิจหลักคือ การบริหารบุคคล ภารกิจย่อยต่าง ๆ อาจประกอบด้วย การสรรหา การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น ดังนั้น การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น ควรจะต้องพิจารณาว่า เรื่องอะไรที่ผู้ปกครองควรจะมีส่วนร่วม

4. ร่วมอย่างไร การมีส่วนร่วมนั้นมีหลายวิธี ทั้งการมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม รูปแบบของการมีส่วนร่วมมีหลายวิธีเช่นกัน เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเสนอความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นผู้อุปถัมภ์หรือสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

5. ร่วมมากน้อยเพียงใด ประเด็นนี้เป็นการพิจารณาปริมาณของการมีส่วนร่วม ผู้ปกครองควรจะมีส่วนร่วมในการบริหารในปริมาณที่เหมาะสมกับภารกิจ การบริหารการศึกษาอาจแบ่งออกเป็นระดับสูง กลาง ต่ำ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการบริหารแต่ละระดับอาจมีปริมาณที่มากน้อยแตกต่างกัน

แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือผู้ปกครองในการจัดการศึกษา สามารถสรุปให้เห็นชัดเจนเป็นภาพได้ดังแผนภาพที่ 2.2

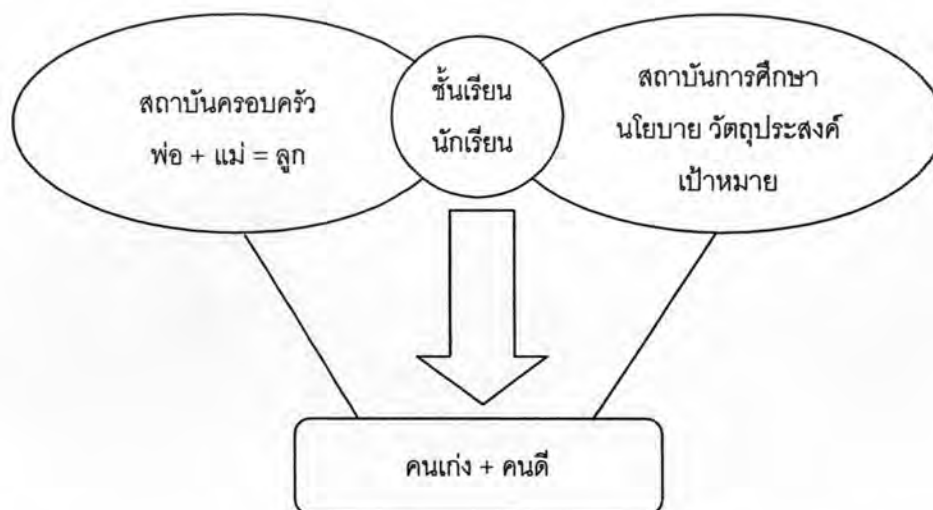

แผนภาพที่ 2.2 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา
ที่มา: เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537)

1.3.4 ทฤษฎีสังคมวิทยา

สถาบันครอบครัว (Family Institution) เป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่ทำให้การศึกษาและอบรมปมนิสัย (Socialization) แก่สมาชิกในครอบครัว (จุมพล หนิมพาณิช, 2539) มีความใกล้ชิดและผูกพันกับบุคคลอย่างลึกซึ้ง จึงมีอิทธิพลต่ออารมณ์ เจตคติ และแบบแผนความประพฤติของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง ครอบครัวสมัยใหม่ไม่สามารถรับทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ จึงแบ่งภาระซึ่งเป็นหน้าที่ของครอบครัวให้กับโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา (Education Institution) เป็นหน่วยปฏิบัติรับหน้าที่ส่วนนี้ไป ทำให้เกิดการแบ่งงานกัน (Division of Labour) และร่วมมือกันทำ (Co-operation) (พิทยา สายหู, 2541) โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม โดยเฉพาะ (Special Sector) เพราะเป็นแหล่งปลูกฝังความรู้ ความคิด และวิทยาการต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ (บรรพต วีระสัย, 2541)

โรงเรียนและครอบครัวมีวิธีการให้การศึกษาที่สอดคล้องกันที่สำคัญ คือ 1) กระบวนการสังคมประภฤติ (Socialization Process) 2) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) 3) กระบวนการถ่ายโยงความรู้ (Transfer Ability Process) อยู่บนเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ต้องการให้การเรียนรู้และฝึกฝนให้ผู้เรียนเหล่านั้นเป็นคนดีที่มีความสามารถ (manhood and manpower) เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จในชีวิต โรงเรียนและครอบครัวจึงมีหน้าที่ร่วมกัน ดังแผนภาพที่ 2.3

แผนภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษากับสถาบันครอบครัว
ที่มา: เกตุสุดเดช กำแพงแก้ว (2546)

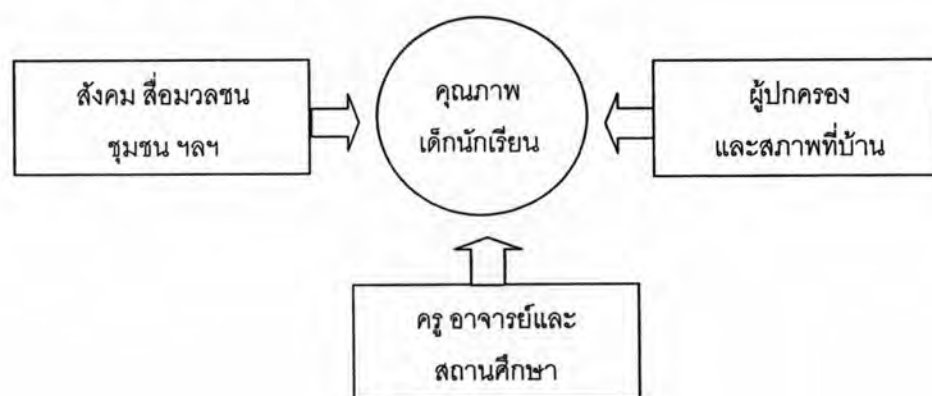
1.3.5 ทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล (Overlapping Spheres of Influence Theory)

เอปสไตน์ (Epstein, 1995 อ้างถึงในเกตุสุดเดช กำแพงแก้ว, 2546) ได้เสนอทฤษฎีเพื่ออธิบายการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและครอบครัวในการจัดการศึกษา ด้วยทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล (Overlapping Spheres of Influence Theory) โดยมีแนวคิดหลักดังนี้ คือ หากมุมมองของนักการศึกษา มองเด็กว่าเป็นนักเรียน นักศึกษานั้นก็จะมองครอบครัวแยกต่างหากจากโรงเรียน นั่นคือ ครอบครัวก็จะถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่ไปตามลำพังและทิ้งหน้าที่การจัดการศึกษาของเด็กไว้ที่โรงเรียน แต่หากนักศึกษามีมุมมองว่านักเรียนเป็นเด็ก นักศึกษานั้นก็จะมองทั้งครอบครัวและชุมชนเป็นเสมือนหุ้นส่วน (Partners) กับโรงเรียนในการจัดการศึกษาและพัฒนาเด็ก ความเป็นหุ้นส่วนก็จะตระหนักถึงการแบ่งปันความสนใจ ความรับผิดชอบ เพื่อเด็ก และจะทำงานร่วมกัน ริเริ่มโครงการที่ดีกว่าเดิม และโอกาสต่าง ๆ เพื่อเด็ก และความสำเร็จของความเป็นหุ้นส่วนกันนี้ก็คือ การดูแล (Care) เด็ก ซึ่งเป็นแนวคิดหลักพื้นฐาน

เมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาถึงขนาดเป็นหุ้นส่วนกับโรงเรียนแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนและครูจะริเริ่มบรรยากาศ โรงเรียนเสมือนครอบครัว (family-like school) มากขึ้น โรงเรียนเสมือนครอบครัวจะต้อนรับทุก ๆ ครอบครัว โรงเรียนเสมือนครอบครัวจะกระตุ้นเตือนความเป็นปัจเจกบุคคลของเด็กแต่ละคน และทำให้เด็กแต่ละคนรู้สึกที่ตนเองเป็นคนพิเศษ

ในทำนองเดียวกัน ความเป็นหุ้นส่วนนี้ ผู้ปกครองก็จะริเริ่มบรรยากาศ ครอบครัวเสมือนโรงเรียน (school-like family) ครอบครัวเสมือนโรงเรียนจะกระตุ้นให้เด็กแต่ละคนตระหนักว่าตนเองเป็นนักเรียน ครอบครัวจะเสริมแรงความสำคัญของโรงเรียน การบ้านและกิจกรรม ซึ่งสร้างทักษะ

ความรู้สึกสำเร็จให้เด็ก ชุมชนรวมถึงกลุ่มของผู้ปกครองจะทำงานร่วมกัน ริเริ่มโอกาสการเรียนรู้เสมือนโรงเรียน เหตุการณ์ โครงการ ซึ่งเสริมแรง กระตุ้นเตือน ให้รางวัลนักเรียน ที่พัฒนาก้าวหน้าด้วยดี มีความคิดริเริ่ม เสียสละ ทำดี ชุมชนก็จะริเริ่มบรรยากาศ ชุมชนเสมือนครอบครัว (family like community) จัดตั้งบริการ เหตุการณ์ เพื่อสนับสนุนเด็ก ครอบครัวก็จะมีจิตใจให้ชุมชน (community-minded families) นักเรียนจะช่วยเพื่อนบ้านของเขาและครอบครัวอื่น ๆ แนวคิดโรงเรียนชุมชนก็จะเกิดขึ้น เกิดโครงการ บริการ เพื่อเด็ก ผู้ปกครอง และคนอื่น ๆ ตลอดเวลา ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังจากเวลาปกติของโรงเรียน โรงเรียนและชุมชนก็จะพูดคุยถึงโครงการและบริการที่เป็นมิตรกับครอบครัว (family friendly) เมื่อแนวคิดทั้งหมดนี้รวมเข้าด้วยกันก็จะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning communities) หรือชุมชนแห่งความดูแล (care communities) คำต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อีระ รุญเจริญ (2545) ที่ว่า ผู้ปกครอง/ครอบครัว ครู/สถานศึกษา และชุมชน/สังคม เป็นองค์ประกอบ 3 ประการที่มีอิทธิพลต่อเด็กและทำให้เด็กนักเรียนมีคุณภาพ ดังแผนภาพที่ 2.4

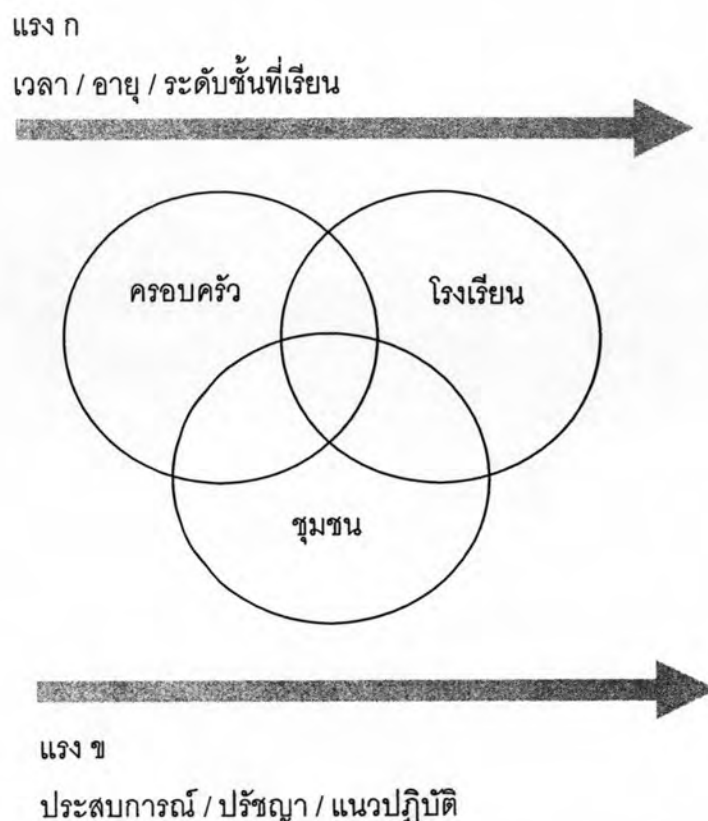

แผนภาพที่ 2.4 องค์ประกอบ 3 ประการ ที่ทำให้เด็กนักเรียนมีคุณภาพ

ที่มา: Epstein (1995 อ้างถึงใน เกตุสุข เก้าแพงแก้ว, 2546)

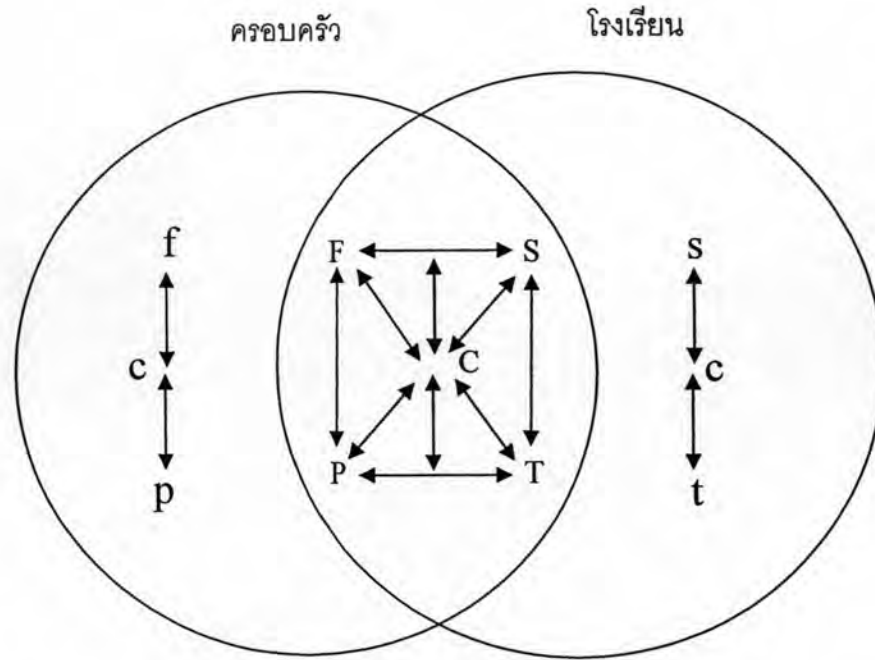
เอปสไตน์ (Epstein, 1995 อ้างถึงใน เกตุสุข เก้าแพงแก้ว, 2546) ได้เสนอทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพลว่าประกอบด้วย 2 โครงสร้าง ดังนี้

1.3.5.1 โครงสร้างภายนอก (External Structure) แสดงถึง 3 บริบทที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก ขอบเขตที่ทับซ้อนนี้ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน แบ่งปันความรับผิดชอบกันเพื่อเด็ก ความหลากหลายในแนวทางปฏิบัติ ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ทำให้เกิดการทับซ้อนกันมากหรือน้อย การเชื่อมโยงกันของ 3 บริบทนี้มากหรือน้อย การปฏิบัติและการทับซ้อนกันนี้เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ดังแผนภาพที่ 2.5

แผนภาพที่ 2.5 โครงสร้างภายนอกของทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล
ที่มา: Epstein (1995 อ้างถึงใน เกตุสุดเดช กำแพงแก้ว, 2546)

1.3.5.2 โครงสร้างภายใน (Internal Structure) แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ที่จะเกิดก็ต่อเมื่อบุคคลในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน สื่อสารหรือทำงานร่วมกัน โดยเด็กเป็นศูนย์กลางและผู้กระทำ (actor) ปฏิสัมพันธ์นี้ ความเชื่อมโยง/การมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน อาจจะอยู่ในระดับสถาบัน (Institutional Level) เช่น ครอบครัว กลุ่มเด็ก นักการศึกษา และชุมชน หรือในระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level) เช่น ครู ผู้ปกครอง เด็ก หน้าที่ของชุมชนหรือกลุ่มเล็ก ๆ เช่นเดียวกับแนวคิดของ รุ่ง แก้วแดง (2541) สามารถแสดงได้ดังแผนภาพที่ 2.6

แผนภาพที่ 2.6 โครงสร้างภายในของทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล

ที่มา: Epstein (1995 อ้างถึงใน เกตุสุขเดช กำแพงแก้ว, 2546)

แนวคิดสำคัญ คือ ปฏิสัมพันธ์ภายในสถาบัน (Intra-institutional Interactions) เป็นพื้นที่ที่ไม่ทับซ้อนกัน (Non-overlapping Area) ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน (Inter-institutional Interactions) เป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนกัน (Overlapping Area) แทนด้วยสัญลักษณ์ f/F คือ ครอบครัว c/C คือ เด็ก s/S คือ โรงเรียน p/P คือ ผู้ปกครอง t/T คือ ครู

โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน เป็น 3 บริบท ที่มีอิทธิพลต่อกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งโครงสร้างที่อธิบายว่าอิทธิพลของ 3 บริบทนี้ส่งผลต่อกันเรียกว่า โครงสร้างภายนอกของขอบเขตทับซ้อนกันของอิทธิพล (External Model of Overlapping Spheres of Influence) เช่น ช่วงเวลา (time) อายุ (age) ระดับการศึกษา (grade level) ประสบการณ์ (experience) ปรัชญา (philosophy) แนวทางการปฏิบัติ (practice) แต่อย่างไรก็ตามในอิทธิพลของแต่ละบริบทดังกล่าว ก็ยังมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาแยกต่างหากในแต่ละบริบทนั้นอีกด้วย ซึ่งโครงสร้างที่อธิบายอิทธิพลภายในแต่ละบริบทนี้เรียกว่า โครงสร้างภายในของขอบเขตทับซ้อนกันของอิทธิพล (Internal Model of Overlapping Spheres of Influence)

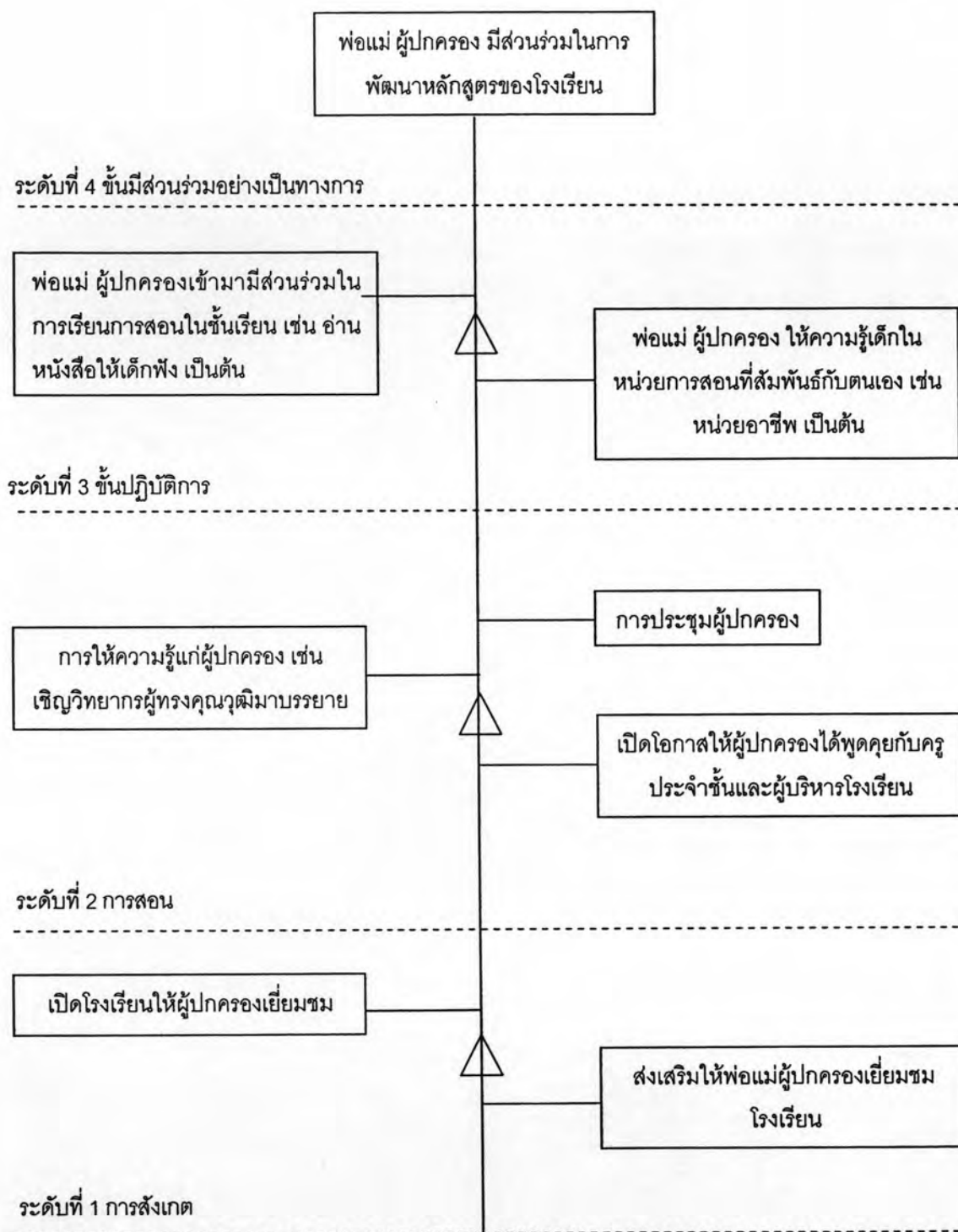
รูปแบบนี้ให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และ ผู้เรียนเป็นผู้แสดงบทบาทหลักในการศึกษา พัฒนาการและความสำเร็จในโรงเรียน ความเป็นหุ้นส่วนกันระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ไม่สามารถสำเร็จได้ง่าย ๆ จนกว่าจะมีกิจกรรมที่ถูกรื้อแบบมาเพื่อการมีส่วนร่วม แนะนำ กระตุ้น

และ/หรือจิตใจ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า ถ้านักเรียนมีความรู้สึกว่าได้รับการดูแลและกระตุ้นเตือนให้ทำงานหนักในบทบาทของนักเรียน เด็กก็จะพยายามทำหน้าที่ของเขาให้ดีที่สุด เช่น พยายามเรียนรู้ พยายามอ่าน พยายามเขียน พยายามคำนวณ และพยายามเรียนรู้ทักษะอื่น ๆ และความสามารถพิเศษในโรงเรียน (Epstein, 1995)

เอปสไตน์ (Epstein, 1995 อ้างถึงใน เกตุสุขเดช กำแพงแก้ว, 2546) ยังย้ำอีกว่า ความเชื่อมโยง/การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ก็สามารถแสดงและศึกษาได้จากรูปแบบนี้ และอธิบายว่า จากการศึกษา พบว่า นักเรียนเป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของการเป็นหุ้นส่วนระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน นักเรียนเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารหลักเรื่องโรงเรียนให้กับผู้ปกครอง

1.4 1.4 รูปแบบการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

นักการศึกษาคนสำคัญคือ วูด (Wood, 1974 อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร, 2541) ได้พัฒนารูปแบบในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและครอบครัว โดยรูปแบบของการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนจะพัฒนาจากระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้นตามลำดับ เริ่มจากโรงเรียนเปิดประตูให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเข้ามาชมการจัดการเรียนการสอนต้อนรับอย่างดี ให้ความเสมอภาคแก่ผู้ปกครองทุกคน สังเกตพฤติกรรมของผู้ปกครองว่ามีความรู้สึกเช่นไร ต่อจากนั้น สอบถาม พูดคุย เชิญชวน ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ทั้งอย่างเป็นทางการโดยการประชุมชี้แจง และไม่เป็นทางการโดยพูดคุยด้วยความคุ้นเคย จนถึงระดับสูงสุด คือมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน แลกเปลี่ยนให้ความรู้แก่บุตรหลานและนักเรียนด้วยกัน ดังแผนภาพที่ 2.7

แผนภาพที่ 2.7 รูปแบบของการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและครอบครัว
ที่มา: Wood (1974 อ้างถึงใน นกเนตร ธรรมบวร, 2541)

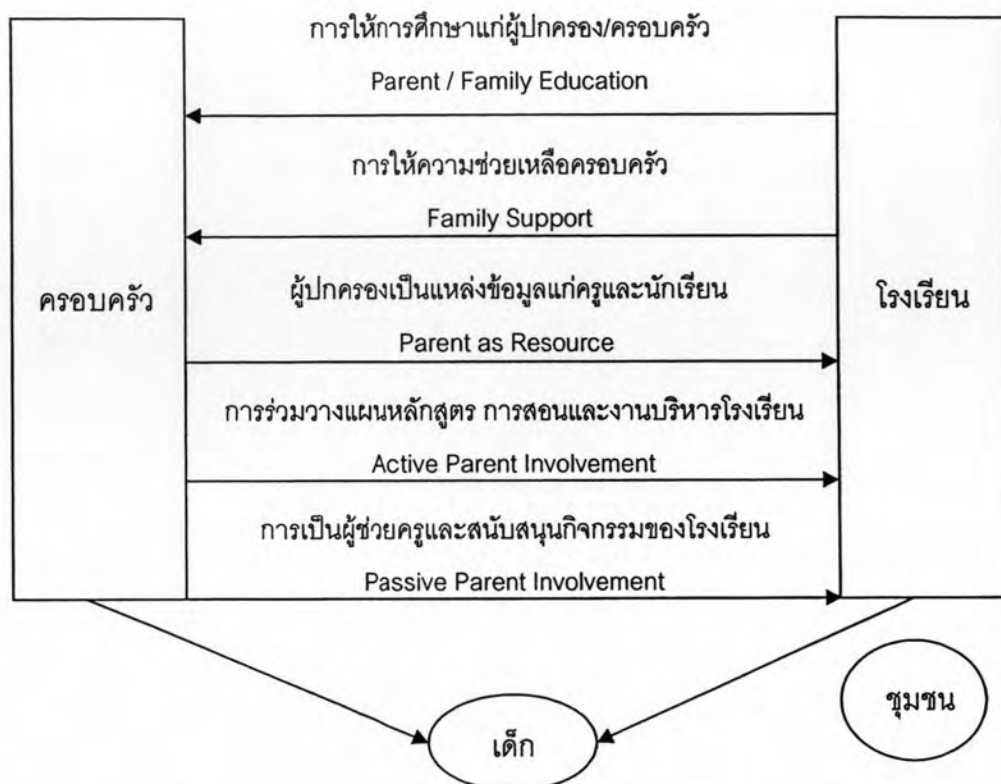
วูด (Wood, 1981 อ้างถึงใน ปรีตาวรรณ อินทมลศรี, 2548) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษาว่า ควรรวมทั้ง 3 ฝ่าย คือ ครู/โรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง/ชุมชน ดังแผนภาพที่ 2.8

แผนภาพที่ 2.8 รูปแบบการมีส่วนร่วมของ 3 ฝ่าย ตามแนวคิดของ Wood
ที่มา: Wood (1981 อ้างถึงใน ปรีตาวรรณ อินทมลศรี, 2548)

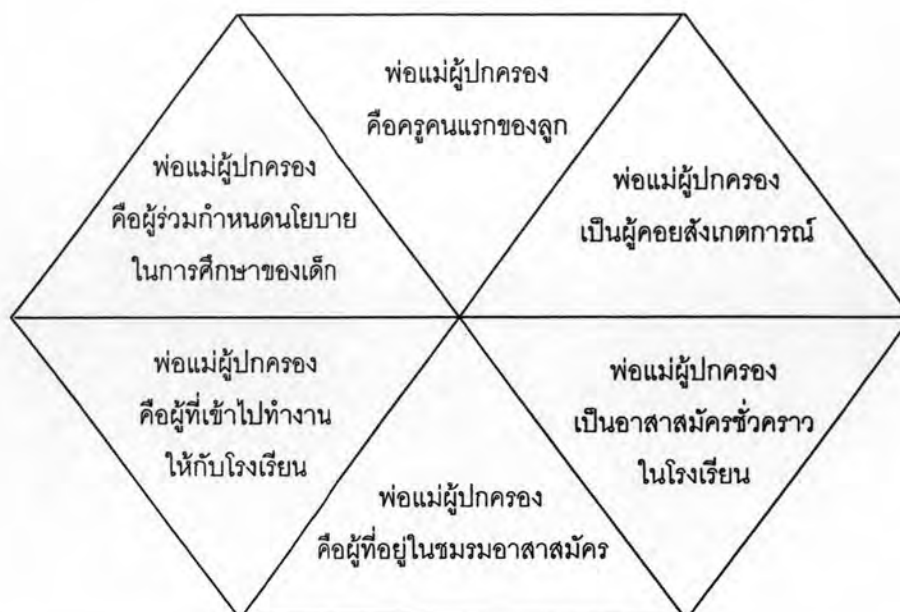
เบอร์เกอร์ (Berger, 1989 อ้างถึงใน ประไพจิตร หิรัญษ์ฐิติ, 2545) ได้กล่าวถึงความสำคัญระหว่างผู้ปกครองและครูว่าสามารถมีส่วนร่วมช่วยในการสร้างเสริมเด็กให้ประสบความสำเร็จในชีวิต และช่วยให้เด็กเป็นคนที่เรียนเก่งและมีสุขภาพจิตที่ดี เด็บโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้ โดยที่ผู้ปกครองและครูต้องร่วมมือกันหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางด้านแรงงานและทุนทรัพย์ เป็นต้น ผู้ปกครองและโรงเรียนต่างมีการร่วมมือ โดยผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการที่จะเป็นแหล่งข้อมูลให้แก่ครูและนักเรียน นอกจากนั้นยังมีส่วนร่วมในการร่วมวางแผนหลักสูตรและการเรียนการสอน และงานบริหารโรงเรียนในด้านต่าง ๆ การเป็นผู้ช่วยครู และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสนับสนุนกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้มีขึ้นและทางโรงเรียนก็ช่วยผู้ปกครองในด้านของการให้ความรู้เพิ่มเติมและการให้ความช่วยเหลือครอบครัวของนักเรียน เช่น การให้ทุนการศึกษา เป็นต้น ดังนั้น ลักษณะของความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน อธิบายได้ดังแผนภาพที่ 2.9

แผนภาพที่ 2.9 รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ตามแนวคิดของ Berger
ที่มา: Berger (1989 อ้างถึงใน ประไพจิตร ทรัพย์ยั้งฐิติ, 2545)

เบอร์เกอร์ (Berger, 2000 อ้างถึงใน ศิริจันทร์รัตน์ ทองปาน, 2544) ได้กล่าวว่า เป็นสิ่งสำคัญมากที่พ่อแม่ ผู้ปกครองควรจะต้องมีบทบาทมากขึ้นในโรงเรียน ซึ่งแต่เดิมจะมีบทบาทเพียงแต่เป็นผู้คอยสังเกตการณ์อยู่ห่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งบทบาทที่เป็นไปได้ของพ่อแม่ผู้ปกครองในโรงเรียนมีอยู่ 6 แบบ ดังแผนภาพที่ 2.10

แผนภาพที่ 2.10 บทบาทที่เป็นไปได้ของพ่อแม่ ผู้ปกครองในโรงเรียน

ที่มา: Berger (2000 อ้างถึงใน ศิริจันทร์รัตน์ ทองปาน, 2544)

1.5 ปัญหาหรืออุปสรรคของการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

เฮนรี (Henry, 1996 อ้างถึงใน เกตุฤดี ราชไชยา, 2547) กล่าวถึงอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือของพ่อแม่และโรงเรียนสำหรับผู้เรียนไว้หลายประการ คือ

- 1) นโยบายและจุดมุ่งหมายของโรงเรียนกับแนวคิดของพ่อแม่ขัดแย้งกัน
 - 2) พ่อแม่บางคนเชื่อว่าสิ่งที่เขาสอนผู้เรียนที่บ้านอาจจะไม่เป็นประโยชน์และไม่สำคัญสำหรับการเรียนการสอนที่โรงเรียน
 - 3) การพาผู้เรียนไปเที่ยวอาจจะได้แค่ความสนุกสนานเพลิดเพลินมากกว่าได้สาระความรู้
 - 4) ภูมิหลังของพ่อแม่อาจจะไม่พร้อมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น มีรายได้น้อยก็จะใช้เวลาหมดไปกับการประกอบอาชีพที่ไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน
 - 5) บางครอบครัวไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนได้เนื่องจากอยู่ไกลโรงเรียน
- อรุณี ทรดาล (2536) ได้สรุปสาเหตุที่ทำให้พ่อแม่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนว่าเกิดจากบุคคล 3 ฝ่าย คือ

1. **พ่อแม่** เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันค่อนข้างรัดตัว พ่อแม่จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านทั้งสองคน ดังนั้นจึงไม่มีเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน และพ่อแม่ส่วนมากจะไม่ค่อยเต็มใจให้ความร่วมมือ หรือเข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ ของโรงเรียน

แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องใช้เวลาพอสมควรเพื่อให้พ่อแม่เลื่อมใสศรัทธาใน

โรงเรียน ว่าเป็นสถานที่ที่พ่อแม่สามารถให้ความไว้วางใจในการนำบุตรหลานมาฝากไว้ และเมื่อผู้เรียนหรือแม้แต่พ่อแม่มีปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้เรียน โรงเรียนสามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือได้

2. ผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญในการกำหนดนโยบายและการวางแผนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน ดังนั้นถ้าผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการจัดการศึกษาและไม่ให้การสนับสนุน โอกาสที่พ่อแม่จะได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยคงเป็นไปได้ยาก สาเหตุที่ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองสรุปได้ดังนี้

- 2.1 ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วม
- 2.2 การขาดเงินงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม
- 2.3 ผู้บริหารเกรงว่าพ่อแม่จะเข้ามาบุ่นวายในการบริหารงาน และรู้ความลับบางอย่างที่ไม่อยากเปิดเผยแก่คนทั่วไป
- 2.4 ผู้บริหารคิดว่าการให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ตนเองและบุคลากรของโรงเรียนซึ่งปกติก็มียานมากอยู่แล้ว
- 2.5 ผู้บริหารขาดความรู้ความสามารถในการดำเนินการให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. ครู ครูมีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการทำงานหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับพ่อแม่ ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับครูมีหลายประการคือ

- 3.1 ครูไม่แน่ใจว่าพ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะใด และมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ครูบางคนยังไม่แน่ใจในบทบาทหน้าที่ของตนเมื่อพ่อแม่เข้ามาร่วมงานด้วย
- 3.2 ครูเกรงว่าจะมีปัญหาเกี่ยวกับพ่อแม่เนื่องจากแนวความคิดในการดูแลผู้เรียนของครูและพ่อแม่อาจไม่เหมือนกัน
- 3.3 ครูเชื่อว่าการจัดกิจกรรมที่จะให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมต้องใช้เวลามากในการวางแผนและการเตรียมการ
- 3.4 ครูกังวลว่าพ่อแม่บางคนไม่สามารถเก็บความลับได้ดังนั้นจึงอาจเอาข้อมูลบางอย่างที่เป็นความลับของผู้เรียนหรือโรงเรียนไปเล่าให้ผู้อื่นฟังได้

อภิญา เวชชัย (2544) สรุปปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา ดังนี้

- 1) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครองที่ยึดติดกับความเคยชินเดิม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม ความไม่คุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองและครู การขาดการจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม

2) การขาดการสื่อสารเชิงข้อมูลในความเคลื่อนไหวของนโยบายโรงเรียน ทำให้ผู้ปกครองไม่รับรู้ ไม่ได้เข้ามาร่วมอย่างที่ควรจะเป็น

3) การบริหารจัดการเวลาที่ไม่เหมาะสมของพ่อแม่ผู้ปกครอง อันเนื่องมาจากภารกิจในการทำงานประจำ ทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมกับทางโรงเรียนได้

4) ปัญหาทัศนคติ ความคิดที่แตกต่างกันระหว่างครูกับพ่อแม่ผู้ปกครอง เพราะทั้งสองฝ่ายอาจจะมีจุดยืนและทัศนะหรือวิธีการในการปกป้องเด็กในมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด การไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน

1.6 แนวทางในการส่งเสริมการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา

โรงเรียนไม่อาจดำเนินการได้โดยปราศจากครอบครัว โรงเรียนก็ย่อมไม่สามารถละเลยครอบครัวได้ ซึ่งมีผู้เสนอแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษาไว้หลายทัศนะ ดังนี้

อับเบน และฮิวส์ (Ubben & Hughes, 1992 อ้างถึงใน เกตุสุดช ก้ำแพงแก้ว, 2546) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ดังนี้

1) ครูและบุคลากรในโรงเรียนต้องทำงานใกล้ชิดกับพ่อแม่ผู้ปกครองและควรเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะ 2 ทาง

2) สัมพันธภาพที่เหมาะสมจะต้องคำนึงถึงคน 4 กลุ่ม คือ พ่อแม่ผู้ปกครอง ครู ชุมชน และนักเรียน ครูควรหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดวิกฤตหรือความขัดแย้งโดยไม่จำเป็น

3) ครูต้องสนใจนักเรียน เพราะนักเรียนจะกลายเป็นผู้สื่อสารสำคัญ นำเรื่องราวของโรงเรียนไปบอกพ่อแม่ผู้ปกครอง

4) การสร้างสัมพันธภาพกับพ่อแม่ผู้ปกครองควรให้เกิดความสม่ำเสมอในระดับนโยบาย และให้เกิดการปฏิบัติที่ดีและเป็นจริง

5) นักวิชาการหรือนักการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ควรผูกขาดหรือแทรกแซงความคิด และควรเคารพหุ้นส่วนทุกฝ่าย

6) การสร้างความสัมพันธ์ควรพัฒนาจากระดับส่วนตัวไปสู่ระดับกลุ่มและสาธารณะให้กว้างขวางขึ้น

7) การจัดกิจกรรมใด ๆ ควรวางกฎที่ยืดหยุ่นต่อการระดมความร่วมมือของครอบครัวและชุมชน เน้นการกระจายทรัพยากรของชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษา

ชมเชย พงษ์เจริญ (2542) เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา ดังนี้

- 1) โรงเรียนควรเชิญผู้ปกครองนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนให้มากขึ้น โดยการประชุมสัมมนาหรือจัดงานชุมนุมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวของโรงเรียน
- 2) โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองได้รับทราบเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอย่างทั่วถึง โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้ปกครองจะได้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น
- 3) โรงเรียนและผู้ปกครองควรมีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างน้อยภาคเรียนละ 1-2 ครั้ง และทางโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เยี่ยมชมและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนให้มากที่สุด
- 4) โรงเรียนควรจัดทำเอกสารคู่มือสำหรับผู้ปกครองขึ้น เพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองได้ทราบรายละเอียด ข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียน จะช่วยให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสรับรู้และเห็นความสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ทางโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการเอาใจใส่ดูแลให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

- 1) กำหนดบทบาทของพ่อแม่ในเรื่องการศึกษาให้ชัดเจนว่า ตั้งแต่ตั้งครรภ์จนเด็กเติบโตขึ้นว่าพ่อแม่มีบทบาทอย่างไร ผู้สูงอายุในบ้านมีบทบาทในเรื่องการศึกษาอย่างไร โดยต้องเข้าใจว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาไม่ได้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนแต่ผู้เดียวอย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบัน
- 2) ดำเนินการให้ความรู้ความเข้าใจในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านทางสื่อ เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษา โรงเรียนต้องร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิดในการจัดการศึกษา แม้จะไม่ได้คืนการศึกษาให้ครอบครัวทั้งหมด แต่พบว่านักเรียนจะสามารถเรียนได้ดี หากผู้ปกครองได้ช่วยเหลือแนะนำ เด็กจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม
- 3) การจัดโปรแกรมการศึกษาใหม่ ปัจจุบันโรงเรียนผูกขาดการจัดการศึกษาแต่เพียงผู้เดียว จึงต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าโรงเรียนมีบทบาทส่วนไหนและจะสอนอะไร ผู้ปกครองมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบส่วนใด การออกแบบการจัดการศึกษาที่ดีจะต้องออกแบบเป็นกระบวนการเดียวกันระหว่างการจัดการศึกษาที่โรงเรียนกับที่บ้าน โดยไม่มีการแบ่งว่านี่คือการศึกษาที่โรงเรียนหรือที่บ้าน

ตอนที่ 2 กิจกรรมการร่วมมือรวมพลังในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและครอบครัว

เอปสไตน์ เป็นนักวิชาการและผู้อำนวยความสะดวกของโครงการความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ประเทศสหรัฐอเมริกา ทุ่มทการศึกษามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมานานกว่า 20 ปี ได้เสนอ โครงสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน 6 แบบของเอปสไตน์ (Epstein's Framework of 6 type of Parent Involvement) (Epstein, 1995) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ และห้องปฏิบัติการทางการศึกษาเขตนอร์ทเวสต์ (John Hopkins University & Northwest Regional Educational Laboratory, 1997) ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู (Parenting) การสื่อสาร (Communicating) การอาสาสมัคร (Volunteering) การเรียนรู้ที่บ้าน (Learning at Home) การตัดสินใจ (Decision Making) และการร่วมมือรวมพลังกับชุมชน (Collaborating with Community) ต่อมาสหรัฐอเมริกาได้ประกาศวิสัยทัศน์ทางการศึกษาข้อ 8 ซึ่งก็มีเนื้อหาในทำนองเดียวกันกับโครงสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน 6 แบบของเอปสไตน์ (U.S. Department of Education, 2000)

สำหรับประเทศไทย หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 แล้ว ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองจนเกิดการจัดตั้งเครือข่ายแกนนำพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นองค์กรอิสระขึ้น และเครือข่ายแกนนำพ่อแม่ผู้ปกครองได้ร่วมกับกลุ่มงานปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เมื่อ พฤษภาคม 2543 ศึกษาแบบและวิธีการสร้างความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน โดยสรุปแบบและวิธีการเบื้องต้นเป็น 4 แบบ คือ 1) การอบรมเลี้ยงดูในฐานะเป็นพ่อแม่ 2) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตัวเด็กและการเรียนการสอน 3) งานอาสาสมัครเพื่อการศึกษา 4) การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน โดยเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

ต่อมาในเดือนมกราคม 2544 กลุ่มงานปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนี้เป็น 6 แบบ คือ 1) การอบรมเลี้ยงดู 2) การติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน 3) อาสาสมัครเพื่อพัฒนาการศึกษา 4) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่บ้าน 5) การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน 6) การเป็นผู้ประสานงานในการระดมทรัพยากร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

ในการวิจัยครั้งนี้ จึงนำแนวคิดโครงสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน 6 แบบของเอปสไตน์มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อศึกษาการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษา ซึ่งรายละเอียดของกิจกรรมการร่วมมือรวมพลังของครอบครัวในการจัดการศึกษาทั้ง 6 แบบ (Epstein, 1995) สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การอบรมเลี้ยงดู (Parenting)

คือ การช่วยเหลือครอบครัวในการสร้างสภาพแวดล้อมที่บ้านเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก

ตัวอย่างการปฏิบัติ

- 1) แนะนำสภาพบ้านที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในแต่ละระดับชั้นเรียน
- 2) เตรียมวีดิทัศน์ การตอบข่าวสารด้วยคอมพิวเตอร์ทางโทรศัพท์ และการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กแต่ละระดับอายุและระดับชั้นที่เรียน
- 3) จัดหลักสูตรอบรมที่หลากหลายเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง
- 4) จัดโครงการสนับสนุนครอบครัวด้านสุขภาพ โภชนาการ ฯลฯ
- 5) เยี่ยมบ้านหรือการจัดประชุมเพื่อนบ้านเพื่อช่วยให้ครอบครัวเข้าใจโรงเรียนและช่วยให้โรงเรียนเข้าใจครอบครัว

ผลที่เกิดกับนักเรียน

- 1) ตระหนักในความเป็นผู้ดูแลของครอบครัว เคารพผู้ปกครอง
- 2) มีคุณภาพ ลักษณะนิสัย ความเชื่อ และค่านิยมทางบวกที่สอนโดยครอบครัว
- 3) เกิดความสมดุลของการใช้เวลาว่างงานบ้าน กิจกรรมอื่น ๆ และการทำการบ้าน
- 4) เข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ
- 5) ตระหนักในความสำคัญของโรงเรียน

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง

- 1) มีความมั่นใจในตนเองเกี่ยวกับการเลี้ยงดู มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก และการปรับสิ่งแวดล้อมในบ้านให้สอดคล้องกับกระบวนการของโรงเรียน
- 2) ตระหนักในการเลี้ยงดูของตนเองและแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น
- 3) เกิดความรู้สึกของการได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนและผู้ปกครองคนอื่น

ผลที่เกิดกับครู

- 1) เข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังของครอบครัว วัฒนธรรม ผู้เกี่ยวข้อง เป้าหมาย ความต้องการจำเป็น และทัศนคติเกี่ยวกับเด็ก
- 2) เคารพในจุดแข็งและความพยายามของครอบครัว
- 3) เข้าใจความหลากหลายของนักเรียน
- 4) ตระหนักเกี่ยวกับทักษะของตนเองในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเด็ก

รูปแบบที่ 2 การสื่อสาร (Communicating)

คือ การออกแบบรูปแบบการสื่อสารจากโรงเรียนถึงบ้านและการสื่อสารจากบ้านถึงโรงเรียนเกี่ยวกับโปรแกรมของโรงเรียนและความก้าวหน้าของเด็ก

ตัวอย่างการปฏิบัติ

- 1) ประชุมผู้ปกครองทุกคนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง พร้อมทั้งติดตามความต้องการของผู้ปกครอง
- 2) มีล่ามภาษาสำหรับครอบครัวที่มีความต้องการ
- 3) ส่งงานของนักเรียนไปให้ผู้ปกครองพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะในแต่ละสัปดาห์หรือแต่ละเดือน
- 4) มีสมุดรายงานของผู้ปกครองและนักเรียน
- 5) จัดตารางพิเศษสำหรับการให้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ผ่านทางการใช้บันทึก โทรศัพท์ จดหมายข่าว และการสื่อสารอื่น ๆ
- 6) ให้ข้อมูลสารสนเทศที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเลือกโรงเรียน การเลือกวิชา โปรแกรม และกิจกรรมภายในโรงเรียน
- 7) ให้ข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายของโรงเรียน โปรแกรม การเปลี่ยนแปลง และการส่งผ่าน

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

- 1) ตระหนักในพัฒนาการของตนเองและต้องการพัฒนาผลการเรียนให้ดีขึ้น
- 2) เข้าใจนโยบายของโรงเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและการเข้าเรียนของนักเรียน
- 3) ได้รับข้อมูลสารสนเทศในการเลือกวิชาและโปรแกรม
- 4) ตระหนักในบทบาทความเป็นหุ้นส่วนของตนเอง การบริการในฐานะผู้ส่งข่าวสารและผู้สื่อสาร

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง

- 1) เข้าใจโปรแกรมและนโยบายของโรงเรียน
- 2) ติดตามและตระหนักถึงความก้าวหน้าของเด็ก
- 3) ตอบสนองต่อปัญหาของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) มีปฏิสัมพันธ์กับครูและติดต่อสื่อสารกับโรงเรียนและครู

ผลที่เกิดขึ้นกับครู

- 1) ได้เพิ่มการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและตระหนักในความสามารถในการติดต่อสื่อสารที่ชัดเจนของตนเอง
- 2) พึงพอใจที่จะใช้เครือข่ายผู้ปกครองในการติดต่อสื่อสาร

3) ได้เพิ่มความสามารถในเจาะลึกและเข้าใจมุมมองของครอบครัวเกี่ยวกับโปรแกรมและความก้าวหน้าของเด็ก

รูปแบบที่ 3 การอาสาสมัคร (Volunteering)

คือ การจัดให้พ่อแม่เข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนและนักเรียน

ตัวอย่างการปฏิบัติ

1) มีโครงการอาสาสมัครช่วยครู ผู้บริหาร นักเรียน และผู้ปกครองอื่น ๆ
2) มีห้องสำหรับผู้ปกครองหรือศูนย์ผู้ปกครองสำหรับการทำงานอาสาสมัคร ประชุม และเป็นแหล่งศูนย์รวมสำหรับครอบครัว

3) มีการสำรวจประจำปีเพื่อที่จะระบุความสามารถ เวลา และที่อยู่ของอาสาสมัคร

4) มีห้องทำงานหรือสถานที่สำหรับผู้ปกครอง มีโทรศัพท์ หรือโครงสร้างอื่น ๆ สำหรับอำนวยความสะดวกให้กับทุกครอบครัวที่ต้องการข้อมูลสารสนเทศ

5) มีผู้ปกครองที่เป็นผู้คอยตรวจตราในการเพิ่มความปลอดภัยให้แก่โรงเรียน

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1) มีทักษะในการสื่อสารกับผู้ใหญ่

2) ได้เพิ่มการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะซึ่งได้รับการสอนจากอาสาสมัคร

3) ตระหนักในทักษะต่าง ๆ ความสามารถ อาชีพ และการช่วยเหลือของพ่อแม่และอาสาสมัครคนอื่น ๆ

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง

1) เข้าใจงานของครูและเพิ่มการช่วยเหลือโรงเรียนและอาณัติงานของโรงเรียนกลับไปทำที่บ้าน

2) มั่นใจในความสามารถที่จะทำงานให้โรงเรียนและเด็ก หรือปรับปรุงการศึกษาของตนเอง

3) ตระหนักว่าโรงเรียนยินดีต้อนรับครอบครัว และครอบครัวมีค่าต่อโรงเรียน

4) ได้เพิ่มทักษะเฉพาะของการทำงานอาสาสมัคร

ผลที่เกิดขึ้นกับครู

1) ได้เรียนรู้หนทางการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองแบบใหม่ ๆ รวมทั้งกับผู้ปกครองที่ไม่ได้เป็นอาสาสมัครด้วย

2) ตระหนักในความสามารถและความสนใจในโรงเรียนและเด็กของผู้ปกครอง

3) ได้เพิ่มความสนใจในนักเรียนเป็นการส่วนตัว เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากอาสาสมัคร

รูปแบบที่ 4 การเรียนรู้ที่บ้าน (Learning at Home)

คือ การเตรียมข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการช่วยเหลือนักเรียนที่บ้านเกี่ยวกับการบ้าน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร การตัดสินใจ และการวางแผน

ตัวอย่างการปฏิบัติ

- 1) ให้ข้อมูลสารสนเทศแก่ครอบครัวเกี่ยวกับทักษะที่ต้องการในทุกวิชาของแต่ละชั้นเรียน
- 2) ให้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับนโยบายในเรื่องการบ้านและวิธีการที่จะกำกับและอภิปรายงานของโรงเรียนที่บ้าน
- 3) ให้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับวิธีการช่วยเด็กในการปรับปรุงทักษะสำหรับการประเมินของชั้นเรียนและโรงเรียน
- 4) มีตารางเวลาพิเศษสำหรับการปฏิสัมพันธ์ในการทำการบ้านและให้นักเรียนได้อภิปรายในสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ในห้องเรียน
- 5) มีปฏิทินกิจกรรมสำหรับผู้ปกครองและนักเรียนที่จะทำที่บ้าน
- 6) มีชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงฤดูร้อน
- 7) ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการช่วยนักเรียนกำหนดเป้าหมายทางวิชาการในแต่ละปี และวางแผนสำหรับการศึกษาต่อและการทำงาน

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

- 1) ได้เพิ่มทักษะ ความสามารถ และคะแนนสอบที่เกี่ยวข้องกับการบ้านและงานในชั้นเรียน
- 2) ทำการบ้านเสร็จ และมีทัศนคติทางบวกกับการทำงานของโรงเรียน
- 3) มองว่าพ่อแม่เหมือนครู และบ้านเหมือนโรงเรียน

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง

- 1) ได้เรียนรู้วิธีสนับสนุน กระตุ้น และช่วยนักเรียนที่บ้านทุกปี
- 2) มีการพูดคุยปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องโรงเรียน การเรียน และการบ้าน
- 3) เข้าใจหลักสูตรในแต่ละปีและสิ่งที่เด็กได้เรียนในแต่ละวิชา
- 4) ได้แสดงความชื่นชมต่อทักษะการสอนของครู และตระหนักว่าเด็กเป็นผู้เรียนรู้

ตลอดเวลา

ผลที่เกิดขึ้นกับครู

- 1) ได้ปรับปรุงการมอบหมายการบ้านอยู่เสมอ
- 2) ได้เคารพในเวลาของครอบครัว
- 3) ได้ตระหนักว่าต้องช่วยเหลือและเสริมแรงการเรียนรู้ของเด็ก โดยเฉพาะครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวที่มีการศึกษาน้อย ครอบครัวที่ต้องทำงานทั้งพ่อและแม่
- 4) ได้แสดงถึงความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมหรือการสนับสนุนของครอบครัว

รูปแบบที่ 5 การตัดสินใจ (Decision Making)

คือ การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการตัดสินใจของโรงเรียนและการพัฒนาผู้นำและตัวแทน
ตัวอย่างการปฏิบัติ

1) มีทีมปฏิบัติการ (PTA/PTO) หรือสมาคมผู้ปกครอง สภาที่ปรึกษา หรือคณะกรรมการ (เช่น กรรมการหลักสูตร กรรมการรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคล) ในการสร้างความเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

2) มีกลุ่มเรียกร้องอิสระที่จะต่อรองพูดคุยเพื่อให้โรงเรียนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

3) มีคณะกรรมการระดับเขตสำหรับการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

4) มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการเลือกตัวแทนของโรงเรียนในระดับโรงเรียนและท้องถิ่น

5) มีเครือข่ายเชื่อมโยงทุกครอบครัวกับตัวแทนผู้ปกครอง

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1) ตระหนักในการเป็นตัวแทนของครอบครัวในการตัดสินใจของโรงเรียน

2) เข้าใจในสิทธิของนักเรียนที่ได้รับการปกป้อง

3) ได้รับผลประโยชน์พิเศษที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของผู้ปกครองและประสบการณ์

ของนักเรียน

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง

1) มีนโยบายที่จะช่วยการศึกษาของเด็ก

2) รู้สึกว่ามีส่วนเป็นเจ้าของโรงเรียน

3) ตระหนักว่าตนมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจของโรงเรียน

4) ได้แบ่งปันประสบการณ์และความเชื่อมโยงกับครอบครัวอื่น

5) ตระหนักถึงนโยบายการศึกษาของรัฐและเขตพื้นที่การศึกษา

ผลที่เกิดขึ้นกับครู

1) ตระหนักถึงมุมมองของผู้ปกครองเสมือนปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาหรือการตัดสินใจของโรงเรียน

2) คุ้ยคว้ารับสถานะของตัวแทนผู้ปกครองในคณะกรรมการ และในบทบาทผู้นำการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสถานศึกษา

รูปแบบที่ 6 การร่วมมือรวมพลังกับชุมชน (Collaborating with the community)

คือ การประสานทรัพยากรและบริการจากชุมชนไปยังครอบครัว นักเรียน และโรงเรียน

ตัวอย่างการปฏิบัติ

1) มีข้อมูลข่าวสารสำหรับนักเรียนและครอบครัวเกี่ยวกับสาธารณสุขชุมชน วัฒนธรรม การบันเทิง การสนับสนุนทางสังคม และโปรแกรมหรือบริการอื่น ๆ

2) มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนที่จะเชื่อมโยงทักษะการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ รวมทั้งโปรแกรมภาคฤดูร้อนสำหรับนักเรียน

3) มีบริการเกี่ยวกับการมีหุ้นส่วนของโรงเรียน ทั้งกับประชาชน หน่วยงานให้คำปรึกษา และสถานประกอบการอื่น ๆ

4) มีบริการชุมชนโดยนักเรียน ครอบครัว และโรงเรียน (เช่น โครงการริ้วชเคิล ศิลปะ ดนตรี การแสดง และกิจกรรมสำหรับผู้อาวุโสในชุมชน)

5) การมีส่วนร่วมของสมาคมศิษย์เก่าในโปรแกรมของโรงเรียนเพื่อให้นักเรียน

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1) ได้เพิ่มทักษะและความสามารถพิเศษเกี่ยวกับกิจกรรมในหลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตร

2) ตระหนักในอาชีพและทางเลือกในการศึกษาต่อและการทำงาน

3) ได้รับผลประโยชน์พิเศษที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรม บริการ ทรัพยากร และโอกาสที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อของนักเรียนกับชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง

1) ได้รู้และใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของเด็กหรือจัดเตรียมบริการที่เด็กต้องการ

2) ได้มีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวอื่นในกิจกรรมของชุมชน

3) ได้ตระหนักถึงบทบาทของโรงเรียนต่อชุมชน และความช่วยเหลือของชุมชนต่อโรงเรียน

ผลที่เกิดขึ้นกับครู

1) ตระหนักถึงทรัพยากรของชุมชนที่จะช่วยให้หลักสูตรและการสอนสมบูรณ์ขึ้น

2) เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีทักษะ สถานประกอบการธุรกิจ อาสาสมัครชุมชน ฯลฯ ซึ่งช่วยนักเรียนและครูได้

3) ให้ความรู้และความช่วยเหลือเด็กและครอบครัวที่ต้องการความช่วยเหลือ

ตอนที่ 3 การประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์

การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment) เป็นเครื่องมือในการวางแผนให้กิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย ที่ทำได้ทั้งก่อนและหลังสิ้นสุดโครงการ นอกจากนี้การประเมินความต้องการจำเป็นยังเป็นเทคนิคที่ช่วยในการสำรวจความต้องการหรือปัญหาที่เกิดขึ้นของหน่วยงาน ซึ่งนอกจากจะสะท้อนปัญหาที่จะต้องแก้ไขแล้ว ยังสามารถนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายที่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2548) ทั้งนี้ การประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (complete needs assessment) เป็นกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นที่ให้ข้อมูลครบถ้วนเบ็ดเสร็จและมีกิจกรรมดำเนินการระบุถึงความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความต้องการจำเป็น หลังจากนั้นจะนำความต้องการจำเป็นมาวิเคราะห์สาเหตุ ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา และต่อจากนั้นจึงศึกษาทางเลือกในการจัดการกับสาเหตุของปัญหา และกำหนดทางเลือกเพื่อที่จะนำไปปฏิบัติ ดังนั้น การประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ จึงมีขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน ได้แก่ การระบุความต้องการจำเป็น (needs identification) การวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น (needs analysis) และการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (needs solution)

3.1 ความหมายของความต้องการจำเป็น

สุวิมล ว่องวานิช (2548) ได้ทำการสรุปและสังเคราะห์นิยามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นว่าจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.1.1 นิยามตามโมเดลความแตกต่าง (Discrepancy Model) คือ การนิยามความต้องการจำเป็นว่าเป็นความแตกต่างหรือช่องว่าง (gap) ระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ (what is) กับสิ่งที่มุ่งหวัง (what should be) ความต้องการจำเป็นในลักษณะนี้เป็นคำถาม สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะของการเกิดปัญหา(Problem)

3.1.2 นิยามตามโมเดลการแก้ปัญหา (Solution Model) คือ การนิยามความต้องการจำเป็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการตอบสนองหรือจำเป็นต้องเสริมในสิ่งที่ขาดเพื่อความสำเร็จและเกิดสภาวะที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นในลักษณะนี้เป็นคำกริยาที่สะท้อนให้เห็นแนวทางการแก้ไขปัญหา (Solution)

3.2 ประเภทของวิธีการประเมินความต้องการจำเป็น

สุวิมล ว่องวานิช (2548) ได้เสนอวิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นออกเป็นกลุ่ม ๆ ได้แก่ กลุ่มวิธีที่ใช้การระบุความต้องการจำเป็น (Needs Identification: NI) กลุ่มวิธีที่ใช้ในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Needs Priority: NP) กลุ่มวิธี

ที่ใช้ในการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้อการจำเป็น (Needs Analysis: NA) กลุ่มวิธีที่ใช้ในการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (Needs Solution: NS) ซึ่งเทคนิคหรือวิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้อการจำเป็นที่ใช้ในปัจจุบันสามารถกระทำได้หลายแบบ ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ตายตัว นักวิชาการบางคนให้ความสำคัญกับการจัดประเภทตามแหล่งที่มาของข้อมูล บางคนจัดประเภทตามจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูล สุวิมล ว่องวานิช (2548) จึงเสนอกลุ่มวิธีแยกออกเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 กลุ่มที่ใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น การใช้ข้อมูลจากตัวบ่งชี้ภาวะทางสังคม หรือข้อมูลสถิติของหน่วยงานต่าง ๆ ข้อมูลเหล่านี้มักใช้ในการประเมินความต้อการจำเป็นขององค์กร นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากผลการวิจัยที่มีการดำเนินการมาก่อนหน้านี้ สามารถนำมาใช้ในการกำหนดความต้อการจำเป็นได้เช่นกัน ผลงานวิจัยบางเรื่องสามารถใช้ข้อมูลที่แสดงสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้อการจำเป็น และทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมด้วย

3.2.2 กลุ่มที่ใช้การเก็บข้อมูลโดยใช้การสำรวจ เช่น การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การเก็บข้อมูลจากการสำรวจเป็นการกำหนดความต้อการจำเป็นตามการรับรู้ของผู้ตอบ และสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้อการจำเป็นนั้น มักจะไม่ใช้ในการวิเคราะห์ทางเลือกในการปฏิบัติ

3.2.3 กลุ่มที่ใช้กระบวนการกลุ่มในการเก็บข้อมูล เช่น เทคนิคกลุ่มสมมติ (Nominal Group Technique) เทคนิคการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Technique) การระดมความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ (Brainstorming) การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการนี้สามารถใช้ได้ดีทั้งการกำหนดความต้อการจำเป็น การวิเคราะห์สาเหตุ และการกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา เป็นที่น่าสังเกตว่าวิธีการที่ใช้ในการกำหนดทางเลือกมักใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างทางเลือกต่าง ๆ แต่ในขั้นตอนของการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดจะใช้วิธีการอื่นช่วยเสริม เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross-Impact Analysis) การวิเคราะห์อรรถประโยชน์-พหุลักษณะ (MAUT) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลโดยกระบวนการกลุ่มที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาให้ข้อมูลในวงกว้าง เช่น สมัชชาชุมชน หรือประชาพิจารณ์ ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการกลุ่มที่เป็นสมัชชาชุมชน จะช่วยในการกำหนดความต้อการจำเป็นมากกว่าการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ในขณะที่การทำประชาพิจารณ์ก็เช่นเดียวกัน สามารถกำหนดความต้อการจำเป็นตามเสียงส่วนใหญ่ การกำหนดทางเลือกเพื่อการทำประชาพิจารณ์มักกำหนดล่วงหน้ามาก่อนแล้วจากการระดมความคิดหรือการประชุมกลุ่มย่อยของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำเสนอทางเลือกแก่ประชาชนเพื่อช่วยตัดสินใจเลือกขั้นสุดท้ายว่าประชาชนเห็นด้วยกับทางเลือกใดมากที่สุด

3.2.4 กลุ่มที่ใช้จัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เทคนิคหรือวิธีการต่างๆ ในกลุ่มนี้นับว่ามีบทบาทมากในการกำหนดความต้องการจำเป็น เนื่องจากในการกำหนดความต้องการจำเป็นต้องมีการจัดลำดับความสำคัญขั้นสุดท้ายว่า ความต้องการจำเป็นใดสำคัญที่สุด เช่น การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (Mean Difference Method: MDF) การจัดเรียงอันดับ (Rank Order) การสร้างมาตรฐานแบบประมาณช่วงขนาด (Magnitude Estimation Scaling: MES) ดัชนี PNI (Priority Needs Index) ดัชนี WNI (Weighted Needs Index) ดัชนี Del-N กระบวนการกำหนดน้ำหนักรายคู่ (Paired- Weighting Procedure: PWP) การเรียงลำดับด้วยการ์ด (Card-Sort) สำหรับวิธีการสองวิธีหลังนี้ ยังสามารถนำไปใช้ในการจัดลำดับสาเหตุของความต้องการจำเป็นหรือทางเลือกที่มีความสำคัญมากที่สุดได้ด้วย

3.2.5 กลุ่มวิธีการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ วิธีการเก็บข้อมูลที่นิยมใช้กัน ได้แก่ การวิเคราะห์แผนภูมิก้างปลา (Fishboning) การวิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลว (Fault Tree Analysis) ทั้งสองวิธีนี้ใช้ต่อเมื่อมีการกำหนดความต้องการจำเป็นแล้ว เป็นวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนที่สองของการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ

3.2.6 กลุ่มวิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบ มักใช้ในขั้นตอนการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross-Impact Analysis) หรือการวิเคราะห์อรรถประโยชน์-พหุลักษณะ (MAUT)

3.2.7 กลุ่มวิธีที่ใช้ในการกำหนดความต้องการจำเป็นเชิงอนาคต เช่น เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) การสร้างอนาคตภาพ (Scenario Development) การวิเคราะห์วงล้ออนาคต (Future Wheel Analysis) สองวิธีแรกใช้ได้ในทุกขั้นตอนของการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ คือ การกำหนดความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์สาเหตุ และการกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมด้วย

3.2.8 กลุ่มวิธีเก็บข้อมูลแบบอื่น ๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น เช่น การทำแผนที่มโนทัศน์ (Concept Mapping) เทคนิคเสียงจากภาพ (Photovoice Technique) การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลที่ตามมา (Cost-Consequences Analysis)

3.3 การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

การจัดเรียงลำดับความสำคัญ (setting priority) ของการประเมินความต้องการจำเป็นนั้นเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประเมินความต้องการจำเป็นซึ่งทำให้การประเมินความต้องการจำเป็นมีความสมบูรณ์ ทำให้ผู้ประเมินได้ทราบถึงปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนก่อนปัญหาอื่น (สุวิมล ว่องวานิช, 2548) การจัดเรียงลำดับความสำคัญจำเป็นมีหลายวิธี สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

จำเป็นโดยใช้วิธี Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) เนื่องจากงานวิจัยของคมศร วงษ์รักษา (2540) พบว่า วิธี Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) เป็นวิธีที่คำนวณง่าย และให้ผลการจัดเรียงลำดับใกล้เคียงกับผลที่เกิดขึ้นในประชากรมากกว่าวิธีอื่น ๆ

วิธีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นโดยใช้วิธี Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) นี้ นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช ได้ปรับปรุงจากวิธี Priority Needs Index (PNI) (สุวิมล ว่องวานิช, 2548) โดยการหาค่าผลต่างของสภาพที่คาดหวัง (I) กับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (D) แล้วหารด้วยสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (D) เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่วงกว้างมากเกินไป ดังนี้

$$(PNI_{Modified}) = (I-D)/D$$

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือรวมพลังในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและครอบครัว

งานวิจัยในประเทศ

นิภาพรรณ หงษ์เกียรติ (2544) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็ก สังกัดเทศบาล พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากในด้านกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครองและด้านการติดต่อสื่อสาร มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในด้านการพัฒนาเด็ก และมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุดในด้านการช่วยเหลือและสนับสนุน ได้แก่ การร่วมบริจาควัสดุสิ่งของเหลือใช้และเงินทุน การช่วยเหลือผู้ดูแลเด็กและกิจกรรมต่าง ๆ การจัดหาสื่อประกอบการเรียนรู้ การร่วมเป็นกรรมการและประเมินผลการจัดกิจกรรมของศูนย์ การร่วมเป็นกรรมการประสานงานการทำงานระหว่างบ้านกับศูนย์ฯ การให้ข้อเสนอแนะในการกำหนดอัตราค่าใช้จ่ายการใช้บริการของศูนย์ การร่วมพัฒนาสภาพแวดล้อม ตกแต่งอาคารสถานที่ และจัดงานพิเศษเพื่อหารายได้บำรุงศูนย์ฯ สำหรับปัญหาของผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่พบในด้านการพัฒนาเด็ก คือ การขาดสื่ออุปกรณ์และการที่ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็ก ด้านกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครอง คือ ผู้ปกครองไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม และด้านการช่วยเหลือและสนับสนุน คือ การขาดงบประมาณ

ศรินทรรัตน์ ทองปาน (2544) ได้ทำการศึกษารูปแบบและบทบาทการมีส่วนร่วมที่พึงประสงค์ของผู้ปกครอง ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองที่เป็นกรรมการโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการเรียนการสอนและหลักสูตรพบว่า ผู้ปกครองต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกำหนดหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและต้องการช่วยเหลือ

โรงเรียนในการนำนโยบายของโรงเรียนไปแจ้งให้ผู้ปกครองทั่วไปทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ส่วนด้านประสานงานและปรับใช้ทรัพยากรพบว่า ผู้ปกครองต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โดยเป็นผู้ประสานงานและระดมความช่วยเหลือจากแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ด้านบุคลากรพบว่า ผู้ปกครองต้องการให้คำปรึกษาแนะนำบุคลากรภายในโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้และทักษะต่าง ๆ แก่ผู้ปกครอง ครู และนักเรียน ด้านสังคมและกายภาพพบว่า ผู้ปกครองต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โดยเป็นผู้สนับสนุนทั้งวัสดุ สิ่งของ และกำลังทรัพย์ สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองพบว่า ผู้ปกครองต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบของการเข้ามาเป็นกรรมการโรงเรียน เพื่อให้คำปรึกษาแก่โรงเรียน และรูปแบบของการเป็นอาสาสมัครช่วยงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น เป็นวิทยากรพิเศษ เป็นครูผู้ช่วยสอนในวิชาที่ตนถนัด

ประไพจิตร หิรัญย์ชฐิติ (2545) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการพัฒนานักเรียน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ พบว่า ในการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณนั้น ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองมี 9 ตัวแปร ได้แก่ เพศของผู้ปกครอง อายุ ความสัมพันธ์กับนักเรียน ความเข้าใจในหลักสูตรการเรียนการสอน หน้าที่ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมของโรงเรียน และการเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดคือ กิจกรรมเสริมวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 46.24 รองลงมาเป็นกิจกรรมอื่น ๆ และกิจกรรมด้านวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 26.85 และ 25.37 ตามลำดับ สำหรับการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองมี 6 ตัวแปร ได้แก่ สถานภาพสมรสอาชีพ ลักษณะเวลาการทำงาน รายได้ ความสัมพันธ์กับนักเรียน และหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมของโรงเรียน จากการสังเคราะห์การศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่าตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง ประกอบด้วย 2 ตัวแปร คือความสัมพันธ์กับนักเรียนและหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมของโรงเรียน

แสงทอง ภูศรี (2545) ได้ทำการศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติด้านความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัวและโรงเรียนในการจัดการศึกษา: การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า โรงเรียนมีแนวคิดด้านความเป็นหุ้นส่วนอยู่ในระดับสูง ประกอบด้วย เป้าหมายคือ การส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขเรื่องการเรียนและพฤติกรรมของนักเรียน หลักการทำงาน คือ การปรับคุณลักษณะภายในตนที่ส่งเสริมความร่วมมือ และวิธีดำเนินการทำงาน คือ การปรับความคิดของผู้ปกครองและครู ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวคิดด้านความเป็นหุ้นส่วนมี 3 ตัว ได้แก่ เจตคติต่อความเป็นหุ้นส่วน การกำหนดนโยบาย และการให้ความสนับสนุน ในด้านกระบวนการ

ปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนพบว่ามี 2 ระดับ ได้แก่ ระดับการบริหารงานและระดับ การปฏิบัติงาน สำหรับการประเมินผลงานนั้น ทุกฝ่ายพอใจแต่ยังมีปัญหา อุปสรรค เรื่องขั้นตอน การทำงาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วน คือ การให้ความสำคัญ สนับสนุน และการกำหนดนโยบาย

เกตุสุดเดช กำแพงแก้ว (2546) ได้ทำการศึกษากิจกรรมรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนอัสสัมชัญแผนกประถม พบว่า กิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดมี 2 กิจกรรม ได้แก่ โรงเรียนควรกำหนดนโยบายและจัดระบบ อาสาสมัครเพื่อช่วยงานโรงเรียนที่ชัดเจน และผู้ปกครองควรมีเวลารับฟังและช่วยแก้ปัญหาให้เด็ก ทุกครั้งที่เด็กต้องการ ส่วนกิจกรรมที่มีอันดับจากพหุลักษณะที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดมี 2 กิจกรรม ได้แก่ โรงเรียนควรจัดให้มีการพบปะระหว่างครูประจำชั้นกับผู้ปกครอง และผู้ปกครองควรมีส่วน ร่วมและแสดงความคิดเห็นทุกครั้งโรงเรียนเปิดโอกาส กิจกรรมที่มีพิสัยสูงที่สุดมี 2 กิจกรรม ได้แก่ ผู้ปกครองควรดูแลเด็กให้ทำการบ้านอย่างสม่ำเสมอ และผู้ปกครองควรให้ข้อมูลหรือ เชื่อมโยงแหล่งข้อมูลหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชนให้โรงเรียน กิจกรรมที่มีพิสัยต่ำที่สุด ได้แก่ โรงเรียน ควรปฐมนิเทศและฝึกอบรมผู้ปกครองที่เป็นอาสาสมัครให้เหมาะกับงานนั้น ๆ ในขณะที่กิจกรรมที่มี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด ได้แก่ ผู้ปกครองควรให้ข้อมูลหรือเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลหรือแหล่ง เรียนรู้ของชุมชนให้โรงเรียน และกิจกรรมที่มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำที่สุด ได้แก่ ผู้ปกครองควร พบปะครูประจำชั้นอย่างสม่ำเสมอ

เกษม ใจเถิง (2546) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนานักเรียน กลุ่มโรงเรียนอุดรสัมพันธ์ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ปกครองมีการปฏิบัติและมีความ ต้องการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ในด้านการให้ความร่วมมือสนับสนุนโรงเรียน ด้านการ ส่งเสริมพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนในด้านการ บริหารทั่วไป ผู้ปกครองมีการปฏิบัติและมีความต้องการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนานักเรียน ได้แก่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ ไม่มีโอกาสเข้าร่วมระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และการรวมตัวของกลุ่ม ผู้ปกครองเพื่อจัดกิจกรรมระหว่างบ้านและโรงเรียนเป็นไปได้ยาก นักเรียนในปัจจุบันไม่ชอบ กิจกรรมกลางแจ้งที่เป็นการออกกำลังกาย แต่นิยมเล่นเกมคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ผู้ปกครอง ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการประเมินแผนการปฏิบัติงานของ โรงเรียน รวมทั้งโรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดวิทยากรท้องถิ่นที่ช่วยให้การฝึกอบรมให้ความรู้แก่เด็ก นักเรียน

เกตุฤดี ราชไชยา (2547) ได้ทำการศึกษาการจัดโอกาสการเรียนรู้ของพ่อแม่สำหรับผู้เรียน โดยใช้วิธีการสืบสอบแบบขึ้นชมกับพ่อแม่และนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พบว่า พ่อแม่แสดงบทบาทด้านการอบรมเลี้ยงดูและด้านการจัดการเรียนรู้ที่บ้านอยู่ในระดับมาก ด้านการตัดสินใจและด้านการติดต่อสื่อสารกับโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการร่วมมือรวมพลังในชุมชนและด้านการอาสาสมัครช่วยงานโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย ซึ่งบทบาทและลักษณะของกิจกรรมที่พ่อแม่จัดให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับผลการเรียนของผู้เรียน นอกจากนี้ยังพบว่าพ่อแม่ที่มีอายุและระดับการศึกษาต่างกันจะมีระดับการจัดโอกาสการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนแตกต่างกัน

สมบุญ ธิพารกิจเจริญ (2547) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลนครเขตภาคกลาง พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดส่งบุตรไปโรงเรียนเตรียมอนุบาล/อนุบาล ก่อนเข้ารับการศึกษาภาคปกติ และเป็นผู้ตัดสินใจเลือกโรงเรียนให้แก่บุตรแต่เพียงผู้เดียวอยู่ในระดับมาก รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้จัดการศึกษา โดยการสอบถามผลการดำเนินการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาจากการเป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา และยังพบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับน้อย นอกจากนี้พบว่าระดับการศึกษามีความแตกต่างกันในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สำหรับปัญหาอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองพบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูครอบครัวแต่เพียงผู้เดียว และมีหน้าที่การงานมากกว่าหนึ่งอย่างอยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่าปัญหาอุปสรรคด้านภาระหน้าที่มีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจและเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

ปรีดาวรรณ อินทวิมลศรี (2548) ได้ทำการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วม มี 5 องค์ประกอบ คือ หลักการ แนวคิด วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ควรเร่งรัดกำหนดนโยบาย เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง วจใจอาสาสมัครโรงเรียนนำร่อง และมีทีมงานสนับสนุนด้านวิชาการ และทุนวิจัย และส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วย ผู้บริหารมีความสามารถ มีเทคนิคในการแก้ปัญหา ผู้บริหาร ครู ทำตามบทบาทหน้าที่อย่างจริงจัง คณะกรรมการสถานศึกษาสนับสนุนกิจกรรมของผู้ปกครอง ครูสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียน เพื่อเชื่อมโยงต่อกับผู้ปกครอง ให้ความสำคัญกับผู้ปกครองทุกคน และผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง มีความศรัทธาต่อกันภายใต้บริบทของวัฒนธรรม

สามารถ กมขุนทด (2548) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าผู้ปกครองและชุมชนให้การยอมรับและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน แต่ในทางปฏิบัติโรงเรียนยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนเพื่อพัฒนาผู้เรียนไม่มากนัก โดยผู้ปกครองและชุมชนเป็นฝ่ายรอคอยตอบสนองการร้องขอจากทางโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นแนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนควรเริ่มต้นจากการส่งเสริมให้ผู้บริหารเกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน หลังจากนั้นจึงให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนแก่ผู้บริหารและครู แล้วขยายเครือข่ายลงสู่คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองในระดับชั้นเรียนและในระดับชุมชนซึ่งนำไปสู่การพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่ยั่งยืนได้

สุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2548) ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการสร้างโอกาสการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน พบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองแสดงบทบาทในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ไม่สมดุล โดยเน้นบทบาทของการเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมและบทบาทของการเป็นผู้ใส่ใจกำกับติดตามมากกว่าบทบาทของการเป็นผู้ให้กำลังใจ และมีการแสดงออกหรือการกระทำที่เป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ซึ่งเน้นที่การพัฒนาคุณลักษณะด้านรวมพลังสร้างสรรค์สังคมมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านรู้ทันรู้นำโลก และด้านรักษาความเป็นไทยใฝ่สันติ ที่น้อยที่สุดคือ ด้านเรียนรู้ชำนาญเชี่ยวชาญปฏิบัติ นอกจากนี้ยังพบว่าพ่อแม่ผู้ปกครองที่อยู่ในกรุงเทพฯ จะแสดงบทบาทของการเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมได้มากกว่าพ่อแม่ผู้ปกครองที่อยู่ในต่างจังหวัด และไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะด้านใดก็ตาม พ่อแม่ผู้ปกครองในเมืองมีพัฒนาการด้านการแสดงบทบาทตามหลักการ 3M และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนในอัตราเพิ่มมากกว่าพ่อแม่ผู้ปกครองที่อยู่นอกเมืองเฉพาะในกลุ่มที่เศรษฐกิจสูงเท่านั้น สำหรับคุณลักษณะ 4ร. นั้น พ่อแม่กลุ่มเศรษฐกิจสูงจะพัฒนาคุณลักษณะด้านรู้ทันรู้นำโลกและด้านเรียนรู้ชำนาญเชี่ยวชาญปฏิบัติได้ดีกว่ากลุ่มที่มีเศรษฐกิจต่ำกว่า ในขณะที่พ่อแม่กลุ่มที่มีเศรษฐกิจต่ำจะพัฒนาคุณลักษณะด้านรวมพลังสร้างสรรค์สังคมและรักษาวัฒนธรรมไทยใฝ่สันติได้สูงกว่า

งานวิจัยต่างประเทศ

Abrams (2000) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองจากกรณีศึกษาในรัฐแคลิฟอร์เนีย พบว่า อุปสรรคของการมีส่วนร่วมประกอบด้วยชนชั้นทางสังคม วัฒนธรรมที่ต่างกันตามความแตกต่างทางเชื้อชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน รายได้ของครอบครัว ซึ่งผู้บริหารและครูมีแนวโน้มที่จะไม่คำนึงถึงคุณค่า ละเลยและมีทัศนคติในเชิงลบกับนักเรียนหากเป็นผู้ปกครองที่มีรายได้ต่ำหรือเป็นชนกลุ่มน้อย ทำให้ผู้ปกครองขาดความเข้าใจและการให้ความรู้ทั้งที่โรงเรียนและบ้านสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันได้ โดยผู้ปกครองที่เป็นคนผิวขาวหรือผู้หญิงในชนชั้นกลางจะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนมากที่สุด ซึ่งแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมคือ เพิ่มการติดต่อสื่อสาร สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง เสริมสร้างพลังอำนาจและความร่วมมือให้ผู้ปกครองมากขึ้น

Adams & Christenson (2000) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและโรงเรียน โดยศึกษาจากความไว้วางใจของพ่อแม่ที่มีต่อครู และความไว้วางใจของครูที่มีต่อพ่อแม่ของนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่าความไว้วางใจของพ่อแม่ที่มีต่อครู และความไว้วางใจของครูที่มีต่อพ่อแม่ของนักเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับสูงกว่าของนักเรียนมัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังพบอีกว่าความไว้วางใจของพ่อแม่ที่มีต่อครูมีระดับสูงกว่าความไว้วางใจของครูที่มีต่อพ่อแม่ทั้งในนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และการเห็นคุณค่าของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียนเป็นตัวพยากรณ์ความไว้วางใจได้ดีกว่าจำนวนครั้งที่ติดต่อและภูมิหลัง

Kohl, Lengua & McMahon (2000) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในโรงเรียน โดยทำการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่กับปัจจัยภูมิหลังของพ่อแม่ ซึ่งปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) การติดต่อของครูกับพ่อแม่ 2) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่โรงเรียน 3) ความสัมพันธ์ของครูกับพ่อแม่ 4) การรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับครู 5) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่บ้าน และ 6) การรับรองพ่อแม่จากโรงเรียน ส่วนปัจจัยภูมิหลังของพ่อแม่ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ ความกดดันจากแม่ และสถานภาพการหย่าร้างของพ่อแม่ ผลการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับ 4 ปัจจัย คือ การติดต่อของครูกับพ่อแม่ การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่โรงเรียน การรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับครู และการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญ ความกดดันจากแม่มีความสัมพันธ์กับ 5 ปัจจัย คือ การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่โรงเรียน ความสัมพันธ์ของครูกับพ่อแม่ การรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับครู การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่บ้าน และการรับรองพ่อแม่จากโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญ และสถานภาพการหย่าร้างของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับ 3 ปัจจัย คือ การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่โรงเรียน ความสัมพันธ์ของครูกับพ่อแม่ และการรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับครู อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังพบว่าความแตกต่างทางศาสนา

ระหว่างครอบครัวของชาวแอฟริกัน-อเมริกัน กับชาวคอเคเซียนไม่มีนัยสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่กับปัจจัยภูมิหลังของพ่อแม่

Manz, Fantuzzo & Power (2004) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของครอบครัวของนักเรียนประถมศึกษาในชนบท โดยทำการศึกษาใน 3 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากบ้าน (Home-based involvement) การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากโรงเรียน (School-based involvement) และการสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน (Home-School Communication) พบว่าพื้นฐานทางการศึกษาของผู้ปกครอง ลักษณะของครอบครัว และเพศของบุตร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนอายุและระดับชั้นเรียนของบุตรมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของครอบครัวอย่างไม่มีนัยสำคัญ

Deslandes & Bertrand (2005) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบแรงจูงใจของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ของนักเรียนเกรด 7, 8 และ 9 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเมืองควิเบก ทั้งการมีส่วนร่วมที่บ้านและการมีส่วนร่วมที่โรงเรียน โดยใช้โมเดลการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ของ Hoover-Dempsey และ Sandler (1997) ซึ่งโมเดลนี้ประกอบด้วยโครงสร้างทางจิตวิทยาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) โครงสร้างบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ 2) ประสิทธิภาพของพ่อแม่ในการช่วยเหลือความสำเร็จของวัยรุ่นในโรงเรียน 3) การรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับการเชื่อเชิญของครูให้เข้ามามีส่วนร่วม และ 4) การรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับการเชื่อเชิญของนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วม พบว่า การรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับการเชื่อเชิญของนักเรียนเป็นตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุดของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่บ้านของนักเรียนทั้ง 3 เกรด โครงสร้างบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่เป็นตัวพยากรณ์ที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ของนักเรียนเกรด 7 และ 9 ส่วนการรับรู้ของพ่อแม่เกี่ยวกับการเชื่อเชิญของครูมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่โรงเรียนของนักเรียนทั้ง 3 เกรด นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่โรงเรียน พ่อแม่จะเข้ามามีส่วนร่วมถ้าพวกเขารับรู้ที่ครูและนักเรียนคาดหวังและต้องการให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วม